

P L S K I
FADN

SYSTEM ZBIERANIA I WYKORZYSTYWANIA
DANYCH RACHUNKOWYCH Z GOSPODARSTW ROLNYCH

Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2006 roku

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2008

Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2006 roku

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr inż. Elżbieta Jasińska

mgr Paweł Michalak

Warszawa 2008

Redakcja techniczna
Dariusz Osuch
Renata Płonka

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-60798-45-4

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984
Tel.: (0 22) 505 44 39
Tel./faks: (0 22) 826 93 22
E-mail: portal@fadm.pl
Internet: www.fadm.pl; www.polskifadm.eu

Spis treści

1. Analiza wyników standardowych indywidualnych gospodarstw rolnych	7
1.1. Uwagi wstępne	7
1.2. Analiza rozkładów w Polsce	7
1.2.1. Polska	7
1.3. Analiza wyników standardowych według typów rolniczych	9
1.4. Analiza wyników standardowych według klas wielkości ekonomicznej	22
1.5. Analiza wyników standardowych według klas powierzchni użytków rolnych	35
1.6. Podsumowanie	47
1.7. Wnioski	47

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w Polsce.....	8
Wykres 2	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych	9
Wykres 3	Rozkład powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych	10
Wykres 4	Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według typów rolniczych.....	10
Wykres 5	Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według typów rolniczych .	11
Wykres 6	Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych.....	11
Wykres 7	Rozkład wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	12
Wykres 8	Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według typów rolniczych.....	12
Wykres 9	Udział dzierżawionych użytków rolnych według typów rolniczych.....	13
Wykres 10	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 11	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 13	Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 14	Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według typów rolniczych	17
Wykres 15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	17
Wykres 16	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	18
Wykres 17	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	18
Wykres 18	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	19
Wykres 19	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	19
Wykres 20	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	20
Wykres 21	Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych	20
Wykres 22	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych..	21

Wykres 23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	21
Wykres 24	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	22
Wykres 25	Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	23
Wykres 26	Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas wielkości ekonomicznej	23
Wykres 27	Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas wielkości ekonomicznej.....	24
Wykres 28	Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej	24
Wykres 29	Rozkład wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	25
Wykres 30	Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas wielkości ekonomicznej ..	25
Wykres 31	Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	26
Wykres 32	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	26
Wykres 33	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	27
Wykres 34	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	27
Wykres 35	Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	28
Wykres 36	Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	28
Wykres 37	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	29
Wykres 38	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	30
Wykres 39	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	30
Wykres 40	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 41	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	32
Wykres 42	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 43	Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 44	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 45	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 46	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas powierzchni użytków rolnych.....	35
Wykres 47	Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych.....	35
Wykres 48	Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas powierzchni użytków rolnych.....	36
Wykres 49	Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas powierzchni użytków rolnych	36
Wykres 50	Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas powierzchni użytków rolnych.....	37
Wykres 51	Rozkład wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych.....	37
Wykres 52	Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas powierzchni użytków rolnych.....	38
Wykres 53	Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych.....	38
Wykres 54	Struktura produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych.....	39
Wykres 55	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych	40
Wykres 56	Struktura kosztów ogółem według klas powierzchni użytków rolnych	40
Wykres 57	Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych ..	41

Wykres 58	Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych.....	41
Wykres 59	Struktura kosztów bezpośrednich według klas powierzchni użytków rolnych	42
Wykres 60	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas powierzchni użytków rolnych.....	43
Wykres 61	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych.....	43
Wykres 62	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych	44
Wykres 63	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych.....	44
Wykres 64	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas powierzchni użytków rolnych	45
Wykres 65	Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas powierzchni użytków rolnych.....	45
Wykres 66	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych	46
Wykres 67	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych.....	46

Wykaz skrótów

AWU	- (ang. Annual Work Unit) (Jednostka przeliczeniowa pracy ogółem).
c.u.	- (ang. currency unit) (pol. jednostka monetarna).
CAP	- (ang. Common Agricultural Policy) (pol. Wspólna Polityka Rolna).
DG-AGRI	- (ang. Directorate-General Agriculture) (pol. Dyrekcja Generalna do Spraw Rolnictwa).
EC	- (ang. European Commission) (pol. Komisja Europejska).
ESU	- (ang. European Size Unit) (pol. Europejska jednostka wielkości).
EU	- (ang. European Union) (pol. Unia Europejska).
EUR	- oznaczenie systemowe jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości Krajów Członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Urząd Statystyczny Unii Europejskiej.
FADN	- (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- (ang. Family Work Unit) (Jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ - PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy.
LU	- (ang. Livestock Unit) (pol. Jednostka przeliczeniowa zwierząt).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- (ang. Standard Gross Margin) (pol. Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia).
UAA	- (ang. Utilized Agricultural Area) (pol. Ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne).

1. Analiza wyników standardowych indywidualnych gospodarstw rolnych

1.1. Uwagi wstępne

Opracowanie zawiera analizę graficzną wraz z prostym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów opisujących wyniki uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w 2006 r. Wyniki te są średnimi arytmetycznymi pochodzącymi z próby indywidualnych gospodarstw rolnych których wielkość ekonomiczna została ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SGM „2000” (wynosząca co najmniej 2 ESU). Gospodarstwa dla potrzeb analizy zostały pogrupowane według trzech kryteriów, a mianowicie: typu rolniczego (TF8), wielkości ekonomicznej (ES6), wielkości obszarowej (UAA6). Należy w tym miejscu wyjaśnić, że tylko w odniesieniu do dwóch kryteriów: wielkości ekonomicznej i typu rolniczego wyniki są reprezentatywnymi dla pola obserwacji Polskiego FADN. Kryterium grupowania gospodarstw według zasobów ziemi zostało zastosowane w celu zaspokojenia zapotrzebowania odbiorców przyzwyczajonych do tego kryterium grupowania gospodarstw rolnych. W tym przypadku wyniki dla grup obszarowych ilustrują zmienność wyników w różnych klasach obszarowych gospodarstw rolnych, ale nie są reprezentatywne dla pola obserwacji Polskiego FADN, podobnie jak w przypadku każdego innego grupowania gospodarstw.

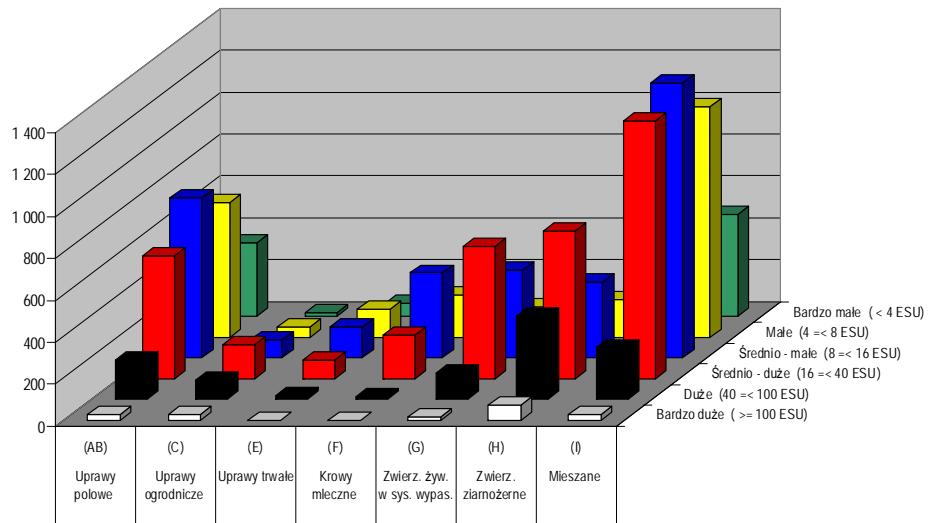
1.2. Analiza rozkładów w Polsce

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych.

1.2.1. Polska

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych w Polsce (patrz: Wykres 1) lokuje się pod względem siły ekonomicznej w klasie poniżej 40 ESU. Wśród nich dominują gospodarstwa o mieszanej działalności oraz specjalizujące się w uprawach polowych. Najwięcej gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej znajduje się w średniej klasie wielkości ekonomicznej (od 16 do 40 ESU).

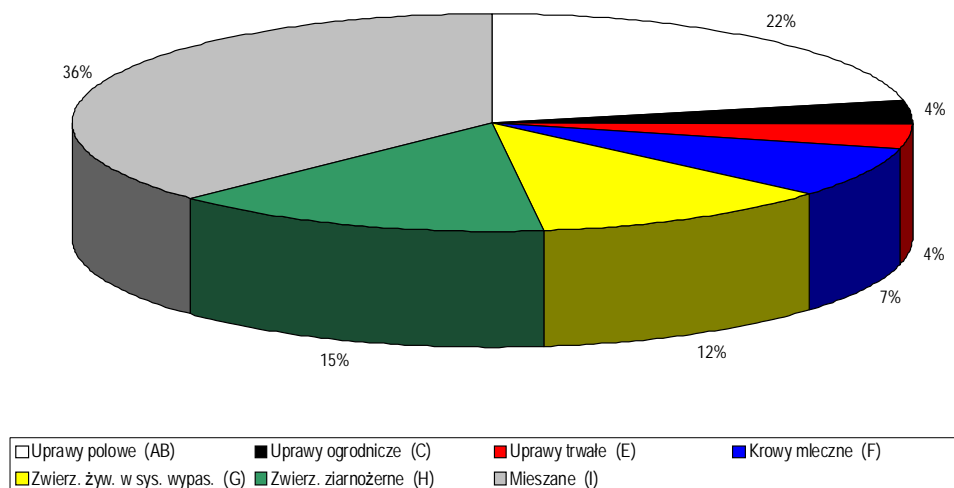
Wykres 1 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w Polsce

1.3. Analiza wyników standardowych według typów rolniczych

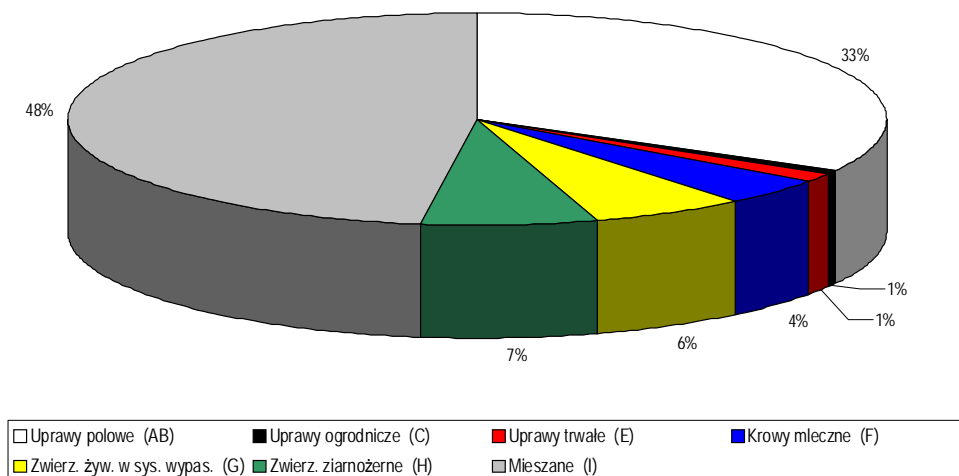
W zbiorze gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych najbardziej liczną grupą były gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (36% zbioru). W następnej kolejności znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (22%), gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych (15%) i gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym, bez krów mlecznych (12%). Pozostałe trzy typy gospodarstw miały łączny udział wynoszący 15% analizowanego zbioru (patrz: Wykres 2).

Wykres 2 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych

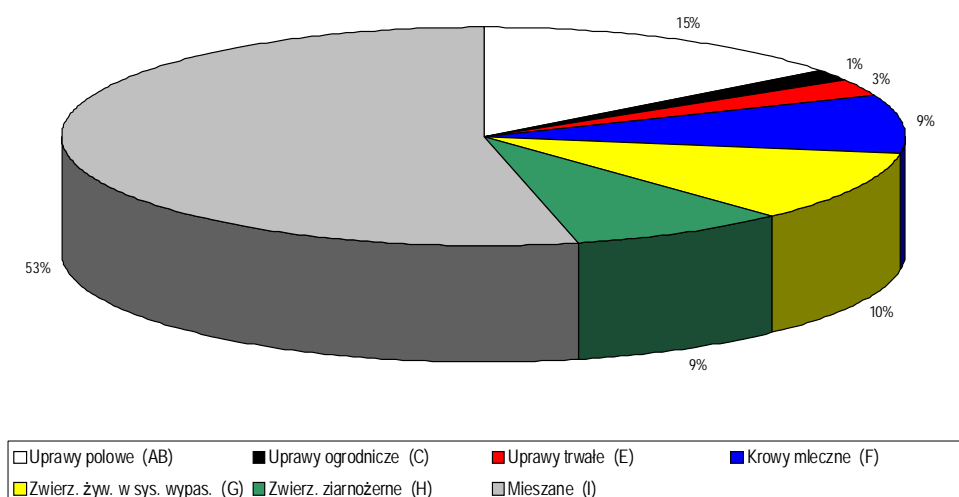
Wykres 3 ukazuje, że największy obszar użytków rolnych posiadają gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (odpowiednio 48% i 33%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i uprawach trwałych (po 1%).

Wykres 3 Rozkład powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

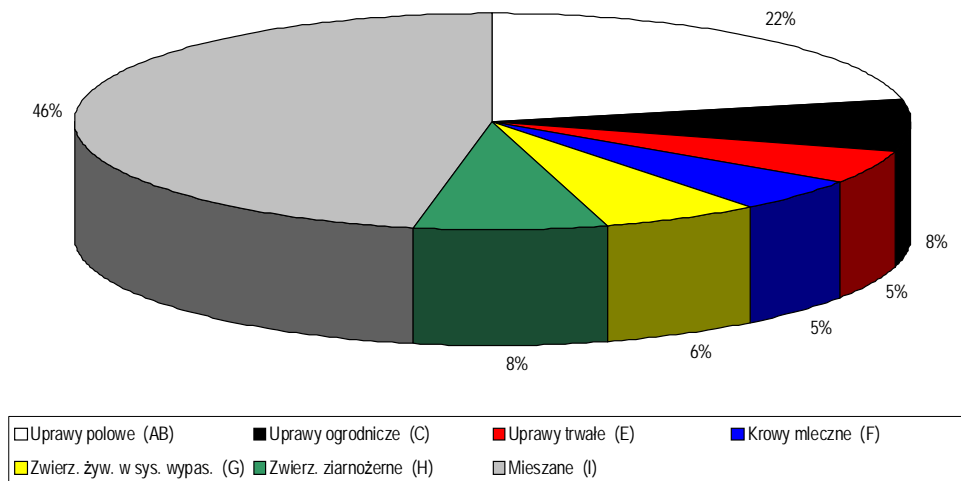
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU), zobrazowany przez Wykres 4, wskazuje, iż 53% pogłowia zwierząt skoncentrowane jest w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Natomiast najmniejsza koncentracja pogłowia zwierząt występuje w typach uprawy trwałe i uprawy ogrodnicze (odpowiednio 3% i 1%).

Wykres 4 Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według typów rolniczych

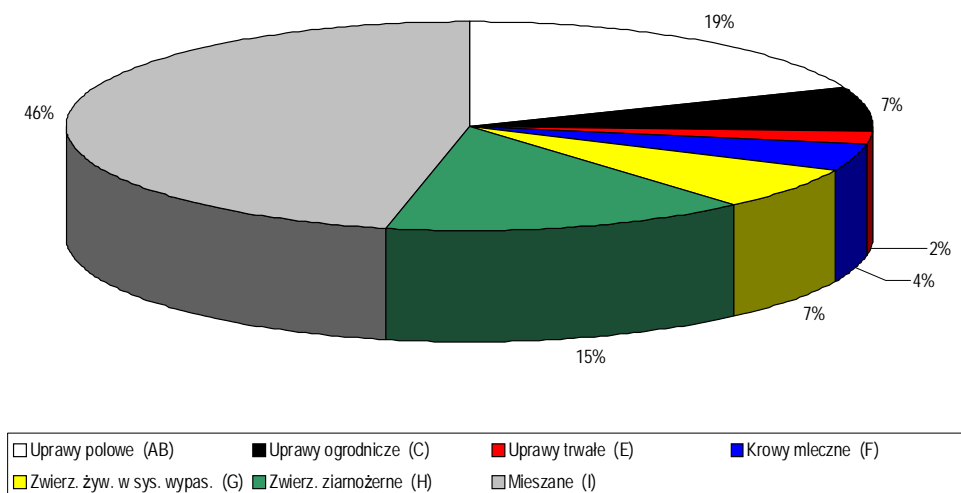
W typie mieszanym z produkcją roślinną i zwierzęcą znajduje się 46% osób pełnozatrudnionych. Można zaobserwować, iż typy rolnicze o większej specjalizacji takie jak uprawy trwałe czy krowy mleczne absorbują znacznie mniej nakładów pracy (odpowiednio 5% i 5%) (patrz: Wykres 5).

Wykres 5 Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według typów rolniczych

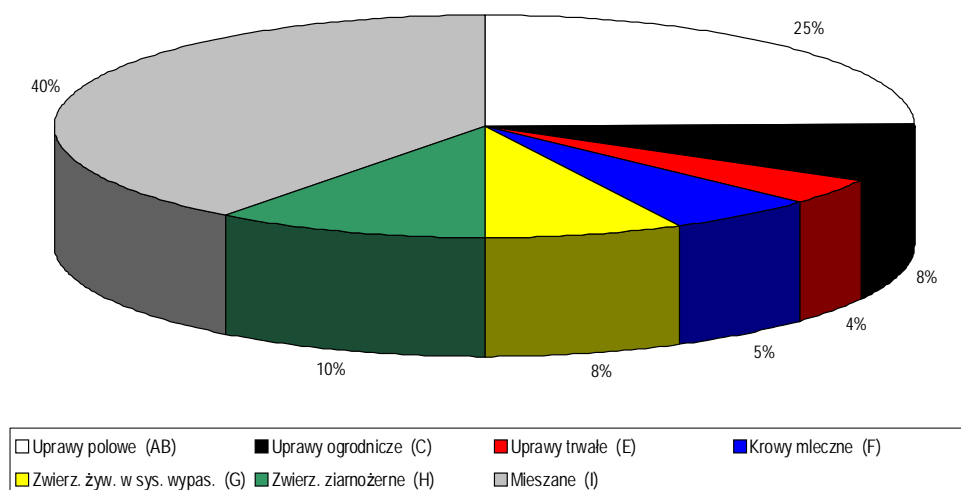
Największy udział w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej mają trzy typy rolnicze. Są to gospodarstwa specjalizujące się w mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej, w uprawach polowych oraz w chowie zwierząt ziarnożernych. Udział ten wynosił odpowiednio 46%, 19% i 15%. Pozostałe cztery typy łącznie wypracowują 20% standardowej nadwyżki bezpośredniej w badanej zbiorowości (patrz: Wykres 6).

Wykres 6 Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych

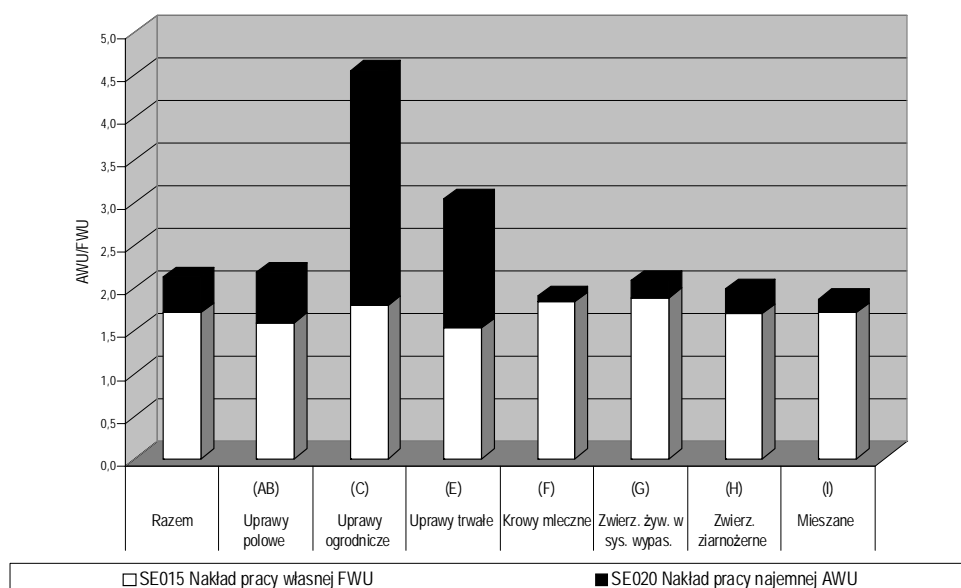
Rozkład wartości dodanej netto wykazuje wiele podobieństw z rozkładem standardowej nadwyżki bezpośredniej. Największy 40% udział w wytworzeniu wartości dodanej netto mają gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (patrz: Wykres 7).

Wykres 7 Rozkład wartości dodanej netto według typów rolniczych

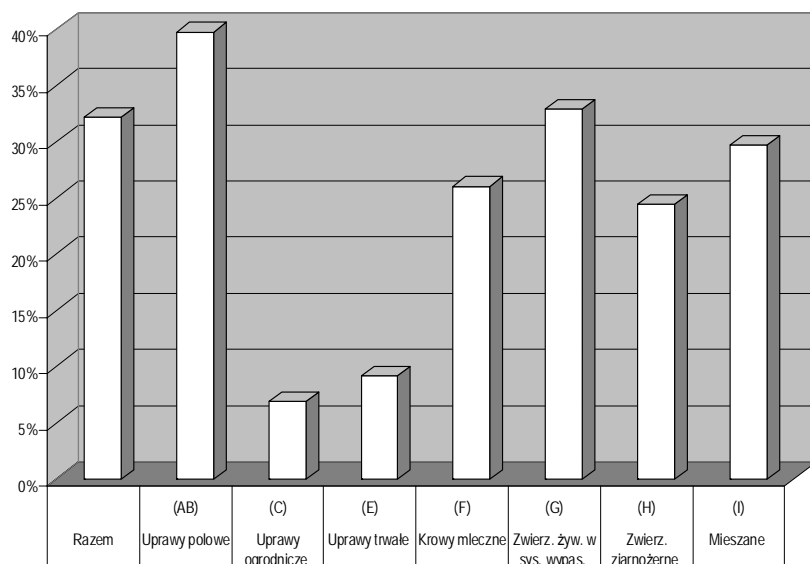
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych ponoszone są największe nakłady pracy, z dużą przewagą pracy najemnej nad pracą własną. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych charakteryzują się nakładem pracy w granicach 3 AWU (z czego około 50% stanowi praca najemna). W pozostałych typach rolniczych nakłady pracy własnej kształtują się w granicach 1,5 FWU (jednostki przeliczeniowej pracy członków rodziny), a udział pracy najemnej nie przekracza 30% nakładów pracy ogółem (patrz: Wykres 8).

Wykres 8 Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według typów rolniczych

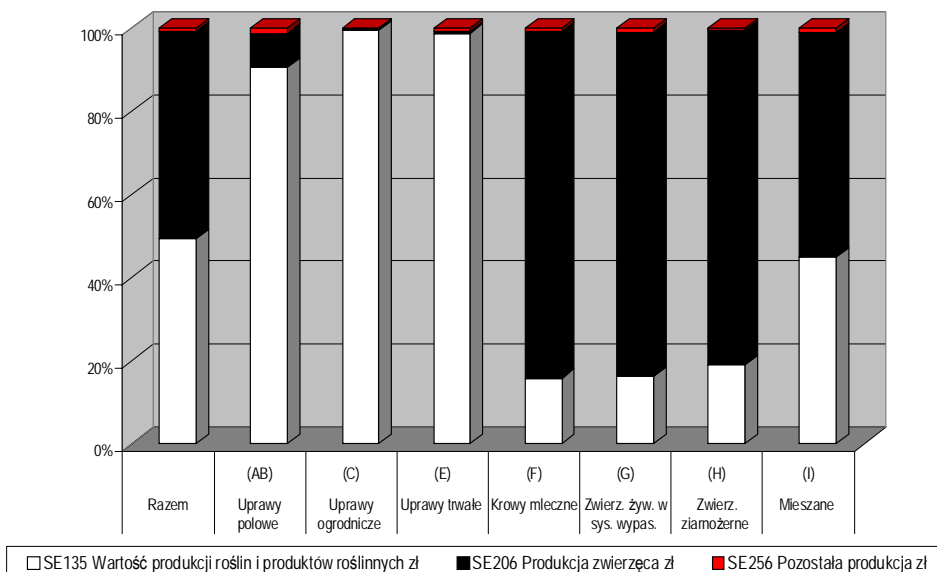
Największy udział ziemi dodzierżawionej (ponad 35%) w ziemi użytkowanej mają gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Najmniejszy udział dodzierżawionej ziemi (poniżej 10%) występuje w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i ogrodniczych. Dzieje się tak dlatego, że uprawy trwałe i ogrodnicze wymagają długotrwałych, kosztownych inwestycji związanych z ziemią, których nie opłaca się rolnikom czynić na ziemi dodzierżawionej (patrz: Wykres 9).

Wykres 9 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych według typów rolniczych**

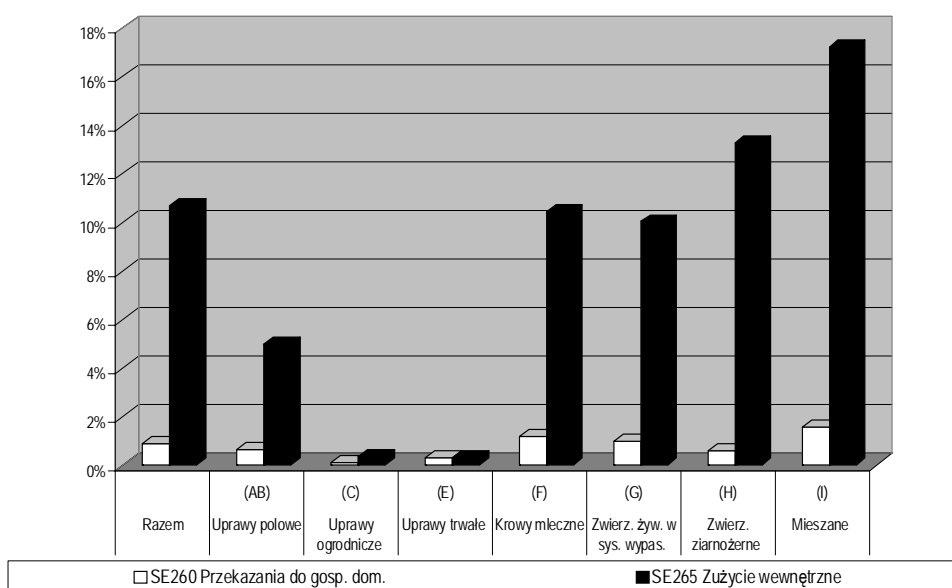
Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych praktycznie całą wartość produkcji uzyskują tylko z produkcji roślinnej. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych można zaobserwować niewielki udział produkcji zwierzęcej. W gospodarstwach z mieszaną produkcją dostrzegalna jest niewielka przewaga produkcji zwierzęcej. W pozostałych trzech typach dominuje produkcja zwierzęca, a udział produkcji roślinnej nie przekracza 20% produkcji ogółem. We wszystkich typach gospodarstw poziom pozostałej produkcji jest niewielki i stanowi ona margines produkcji ogółem (patrz: Wykres 10).

Wykres 10 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

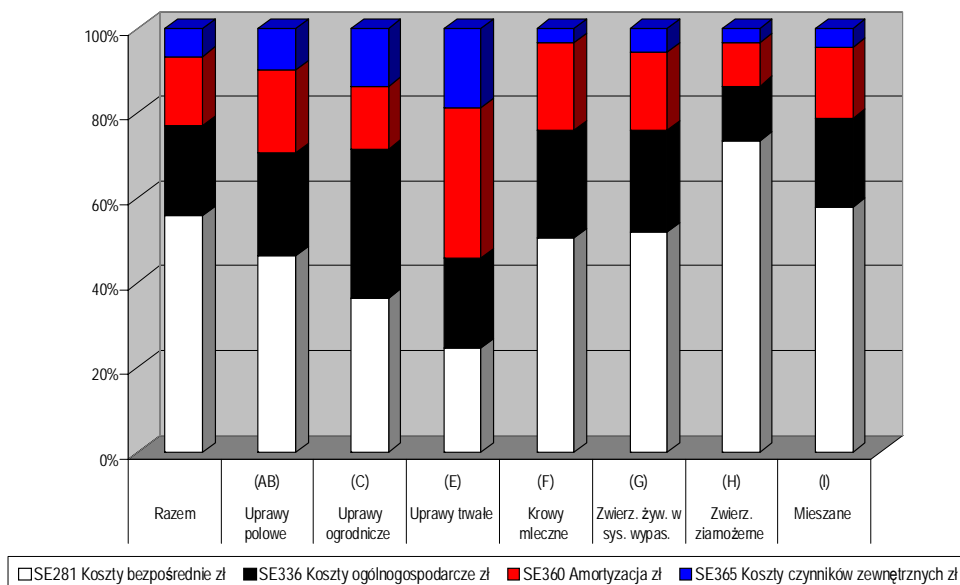
Najwyższe zużycie produktów własnych w obrocie wewnętrznym (ok. 17% produkcji ogółem) występuje w gospodarstwach z produkcją mieszaną. Mniejsze zużycie wewnętrzne (od 10 do 13%) obserwuje się w gospodarstwach z produkcją zwierzęcą (typu F, G, H). Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych mają zużycie wewnętrzne na poziomie ok. 5% produkcji ogółem. Śladowe zużycie produkcyjne produktów własnych ma miejsce w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych. Wartość przekazania do gospodarstwa domowego we wszystkich analizowanych gospodarstwach nie przekracza 2% produkcji ogółem. Najwięcej przekazania do gospodarstwa domowego dokonuje się w gospodarstwach mieszanych, najmniej w gospodarstwach z produkcją ogrodniczą i uprawami trwałymi (patrz: Wykres 11).

Wykres 11 **Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

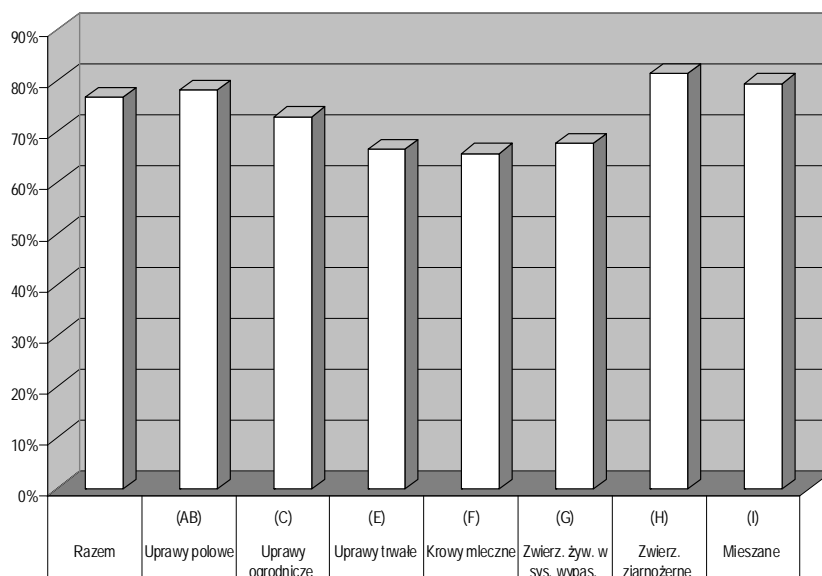

Udział kosztów ogółem w wartości produkcji ogółem sięga od ponad 60 do ponad 80% we wszystkich typach gospodarstw. Najwyższy jest w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych, najniższy w gospodarstwach z chowem krów mlecznych. Koszty bezpośrednie dominują w strukturze kosztów ogółem w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych i stanowią one ok. 70% kosztów ogółem. Najniższym poziomem kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem (20%), charakteryzują się gospodarstwa z uprawami trwałymi. Koszty bezpośrednie stanowią trzecią część kosztów ogółem ponoszonych przez gospodarstwa z uprawami ogrodnictwa. W pozostałych typach gospodarstw koszty bezpośrednie kształtują się na podobnym poziomie (w granicach 40 - 50% kosztów ogółem). Spośród wszystkich typów gospodarstw, najwyższe koszty ogólnogospodarcze mają gospodarstwa ogrodnictwa. Koszty te są na poziomie kosztów bezpośrednich w tych gospodarstwach. Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodnictwa wynikają z wysokich kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania szklarni. Najniższe koszty ogólnogospodarcze ponoszą gospodarstwa z chowem zwierząt ziarnożernych. W pozostałych typach gospodarstw koszty ogólnogospodarcze kształtują się na zbliżonym poziomie. Najwyższym kosztem amortyzacji charakteryzują się gospodarstwa z uprawami trwałymi, jest to wynikiem szybszego (niż inne środki trwałe) amortyzowania się sadów. Gospodarstwa te ponoszą też najwyższe koszty czynników zewnętrznych, w których główną pozycję stanowią koszty opłaty najmu. Równie wysokie koszty czynników zewnętrznych, w których również dominują koszty pracy obcej, ponoszą gospodarstwa ogrodnictwa. Niewielki udział kosztów czynników zewnętrznych w strukturze kosztów ogółem zaznacza się w gospodarstwach ze wszystkimi typami produkcji zwierzęcej i z produkcją mieszaną (patrz: Wykres 12 i Wykres 13).

Wykres 12 **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

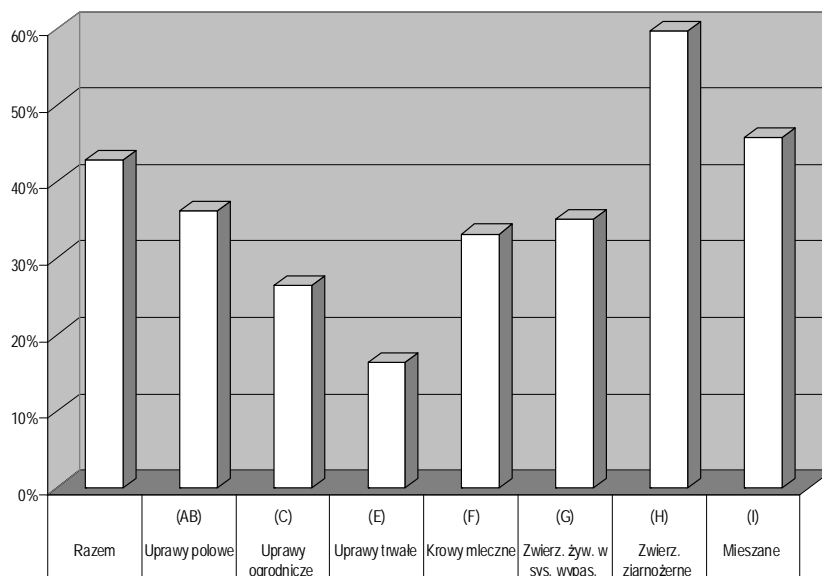
Wykres 13 **Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według typów rolniczych**

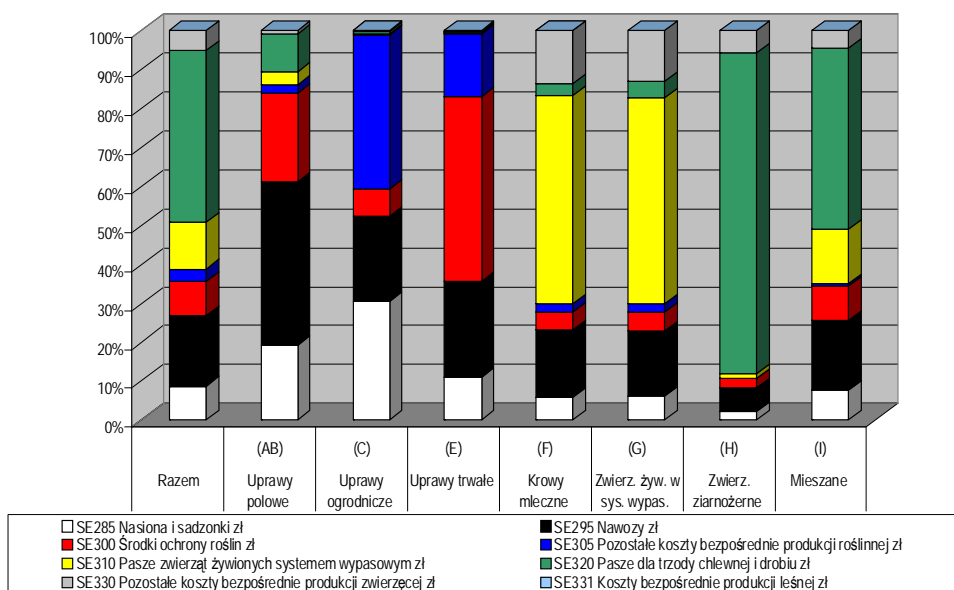
Udział kosztów bezpośrednich w wartości produkcji ogółem jest bardzo zróżnicowany, od ok. 16% w gospodarstwach z uprawami trwałymi do ok. 60% w gospodarstwach z chowem zwierząt ziarnożernych. Czwartą część wartości produkcji stanowią koszty bezpośrednie w gospodarstwach ogrodniczych. Ok. 30% wartości produkcji ogółem przeznaczana jest na pokrycie kosztów bezpośrednich w gospodarstwach o typie produkcji: uprawy polowe, krowy mleczne, zwierzęta żywione w systemie wypasowym. Nieco wyższe koszty bezpośrednie mają gospodarstwa mieszane, ok. 45% produkcji ogółem. Struktura kosztów bezpośrednich jest bardzo zróżnicowana i ściśle związana z charakterem prowadzonej produkcji. Spośród wszystkich typów produkcji rolnej, koszty nasion i sadzeniaków mają największy udział w strukturze kosztów bezpośrednich w gospodarstwach ogrodniczych.

Wśród kosztów bezpośrednich istotnymi pozycjami jest zakup pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierząt ziarnożernih (typ H) (patrz: Wykres 14 i Wykres 15).

Wykres 14 **Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według typów rolniczych**

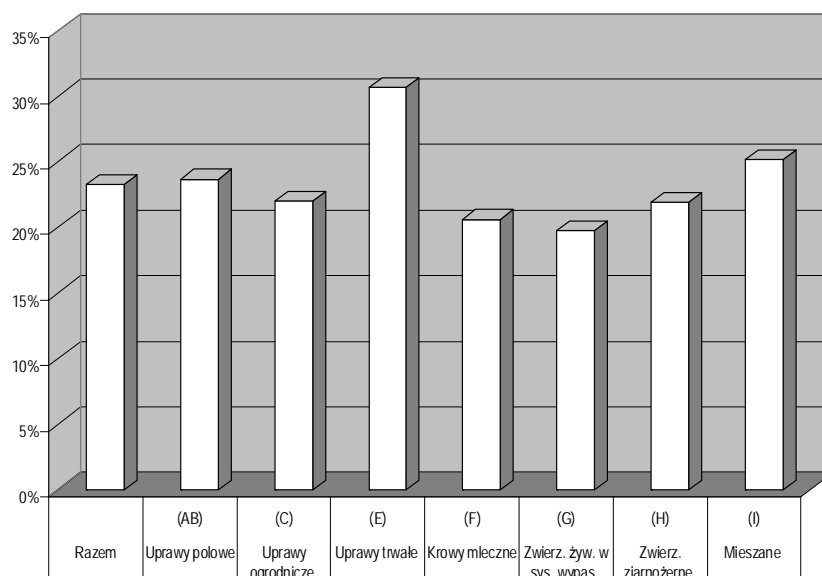

Wykres 15 **Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych**

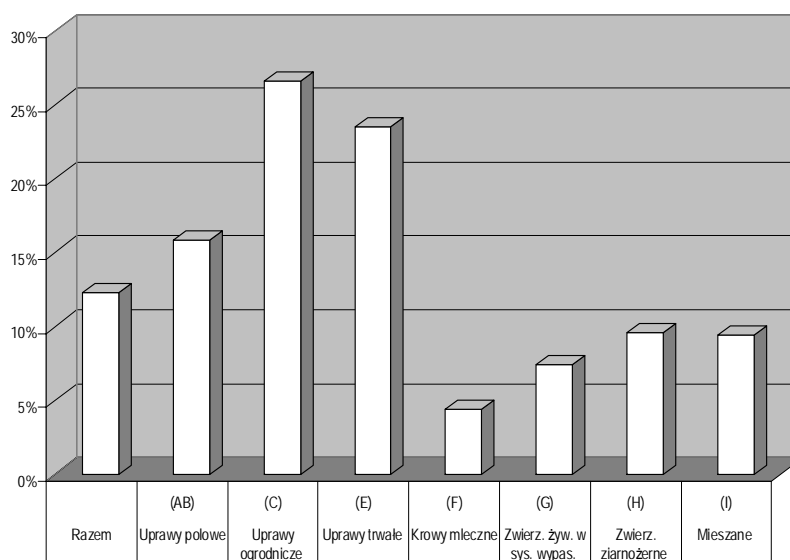
We wszystkich typach gospodarstw (poza gospodarstwami z uprawami trwałymi, w których amortyzacja stanowi ok.30% WDB), udział amortyzacji w wartości dodanej brutto kształtuje się na zbliżonym (od ok. 20% do ok. 25%) poziomie, a najniższy jest w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym (patrz: Wykres 16).

Wykres 16 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych**

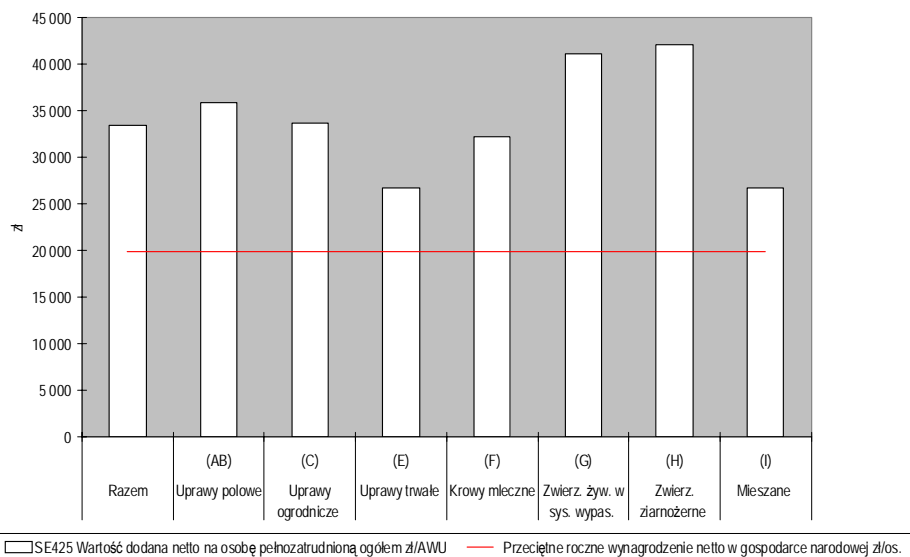
Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto mają gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, a najniższy gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych ponoszą największe obciążenia w związku z najmem siły roboczej (patrz: Wykres 17).

Wykres 17 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

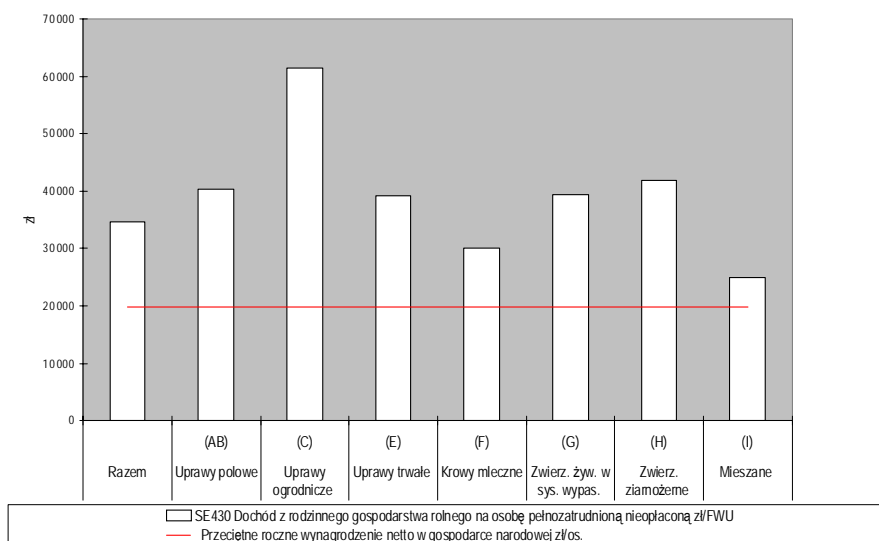
Wykres 18 uwidacznia, że wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną jest znacznie wyższa we wszystkich typach gospodarstw, niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Najwyższa wartość dodana netto na AWU występuje w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych (42 028 zł). Natomiast najniższą wartość dodaną netto na AWU osiągają gospodarstwa z produkcją mieszaną i uprawami trwałymi (odpowiednio 26 740 zł i 26 725 zł).

Wykres 18 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Z kolei Wykres 19 wskazuje, że również dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą jest wyższy we wszystkich typach gospodarstw rolnych od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Spośród wszystkich typów gospodarstw najniższą wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą mają gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa z krowami mlecznymi (odpowiednio wynosi 25 003 zł i 30 042 zł). Natomiast najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą mają gospodarstwa ogrodnicze, wynosi on 61 473 zł.

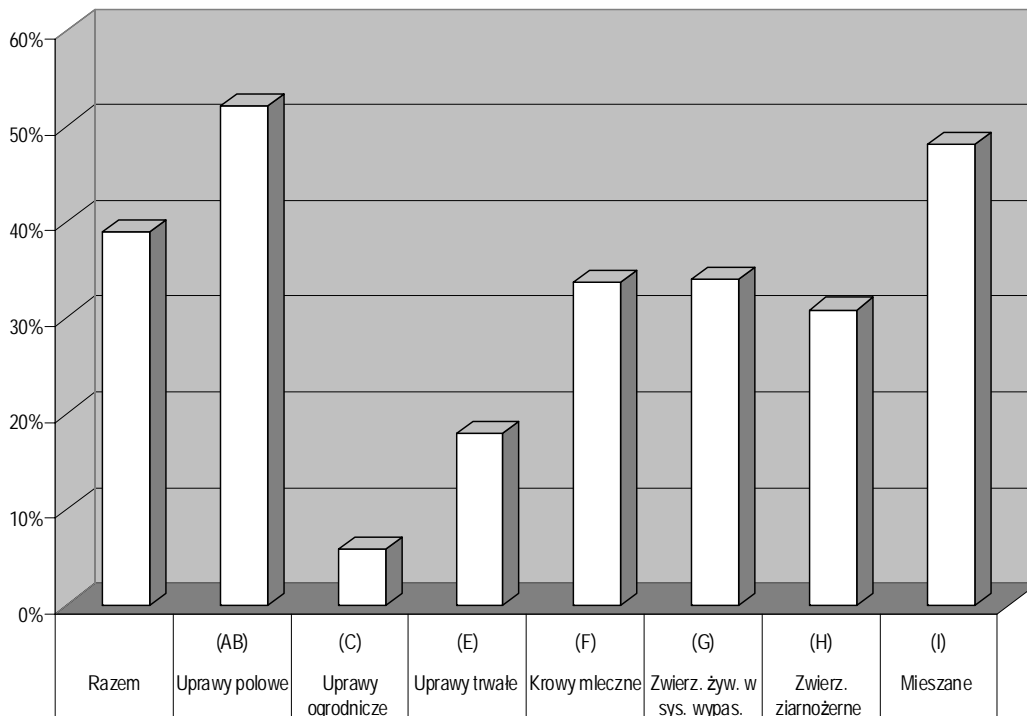
Wykres 19 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Wynika to z faktu,

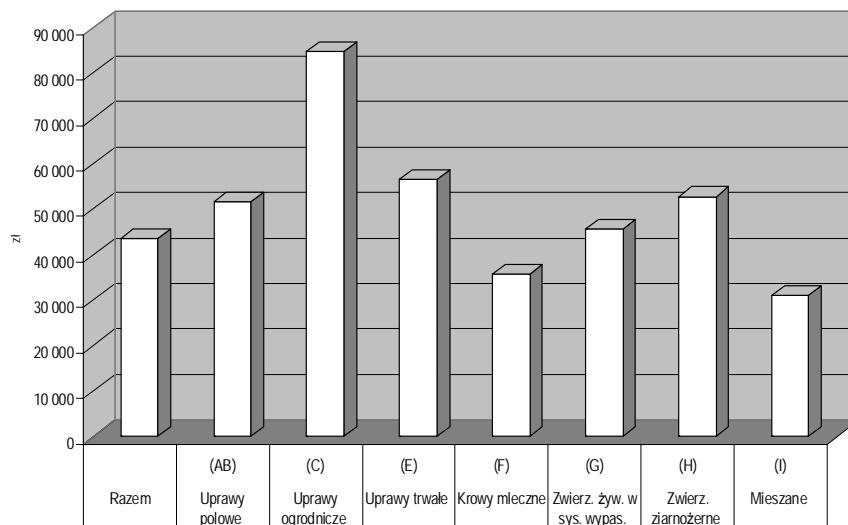
iż gospodarstwa te dysponowały największą powierzchnią użytków rolnych, a główną składową dopłat do działalności operacyjnej jest jednolita płatność obszarowa (patrz: Wykres 3 i Wykres 20).

Wykres 20 **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych**

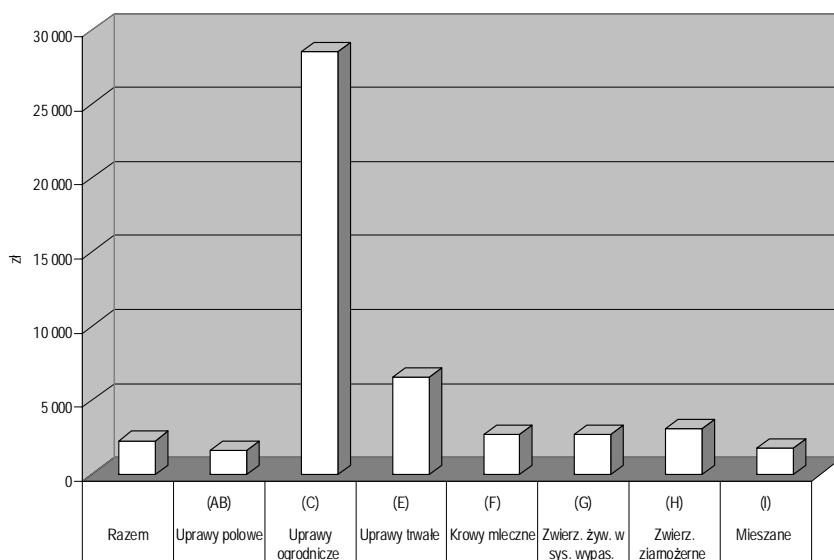
Wykres 21 wskazuje, że dochód pieniężny brutto na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą jest najwyższy w typie gospodarstw ogrodniczych i wynosi ponad 84 tys. zł, a najniższy jest w gospodarstwach typu mieszanego i ma wartość ok.31 tys. zł.

Wykres 21 **Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych**

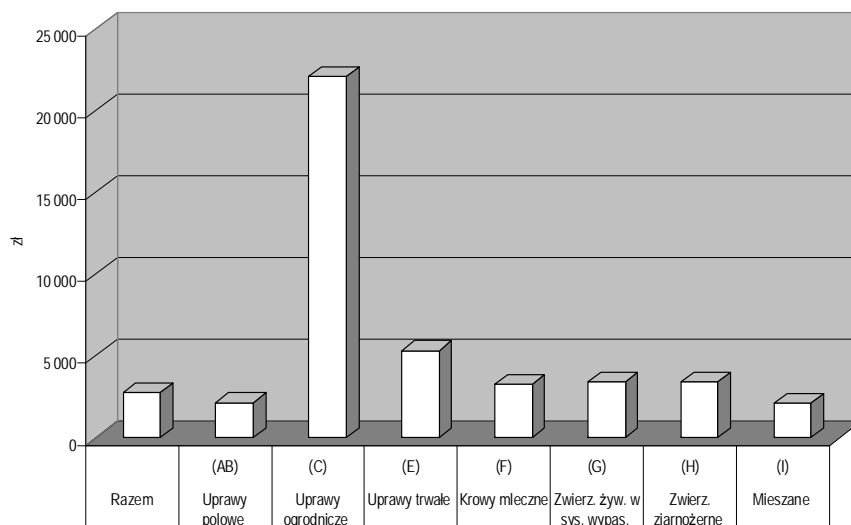

Analizując Wykres 22 i Wykres 23 obserwujemy, że wartość dodana netto na powierzchnię użytków rolnych jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na powierzchnię użytków rolnych własnych są najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynoszą odpowiednio 28 541 zł i 22 070 zł). Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągają bardzo wysokie dochody, a powierzchnia użytków rolnych w ich dyspozycji jest niewielka. Gospodarstwa w tym typie w bardzo znikomym stopniu dzierzawią ziemię. We wszystkich pozostałych gospodarstwach wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych zawiera się w granicach od 1 584 zł do 6 566 zł. Analogicznie kształtuje się dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych (od 2 151 zł do 5 334 zł).

Wykres 22 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

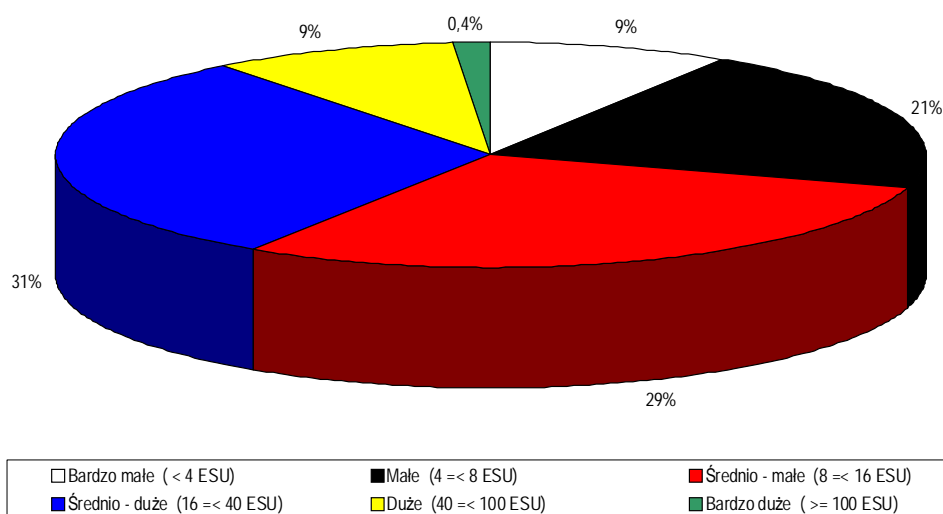
Wykres 23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

1.4. Analiza wyników standardowych według klas wielkości ekonomicznej

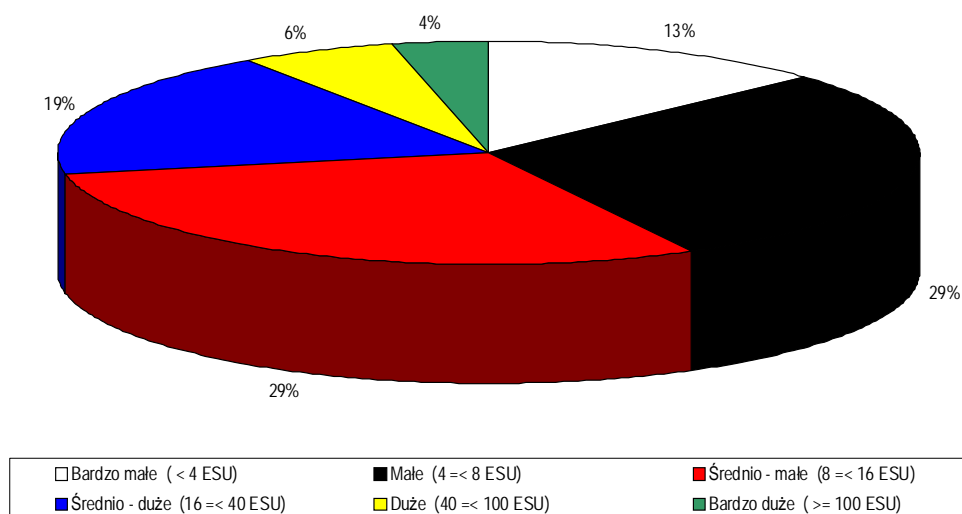
W zbiorze gospodarstw podzielonym na klasy pod względem wielkości ekonomicznej największą grupę stanowią gospodarstwa średnio - duże (o wielkości od 16 do 40 ESU) oraz średnio małe (o wielkości od 8 do 16 ESU). Ułamek procenta stanowią gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU). Natomiast gospodarstwa małe i bardzo małe stanowią łącznie 30% (patrz: Wykres 24).

Wykres 24 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

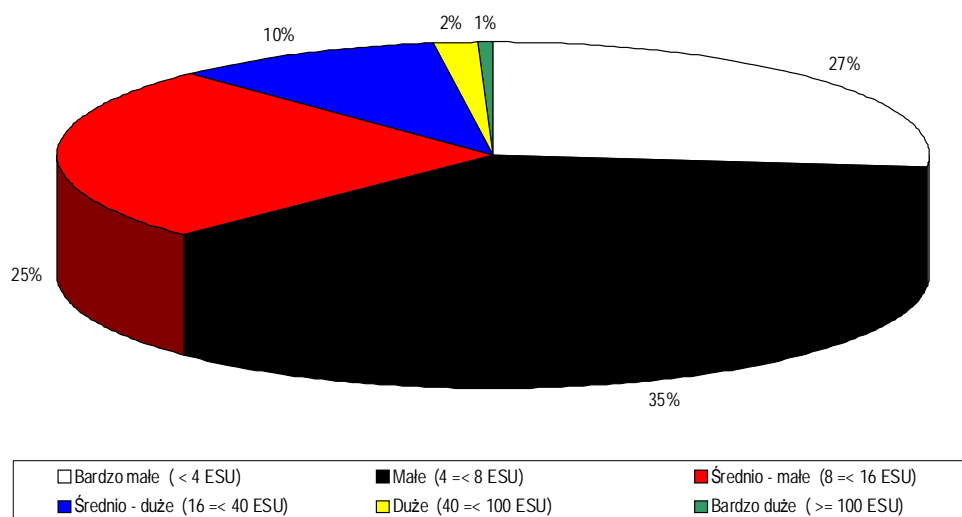
Biorąc pod uwagę obszar użytków rolnych zajmowanych przez poszczególne grupy gospodarstw najbardziej istotną grupą w zestawieniu są gospodarstwa małe (od 4 do 8 ESU) oraz średnio-małe (od 8 do 16 ESU), które w sumie zajmują prawie 60% obszaru użytków. Znaczący jest udział gospodarstw średnio-dużych i dużych (powyżej 16 ESU), które gospodarują na 25% powierzchni użytków rolnych. Gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), stanowiące liczbowo poniżej 1% ogółu gospodarstw, użytkują 4% użytków rolnych (patrz: Wykres 25).

Wykres 25 Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

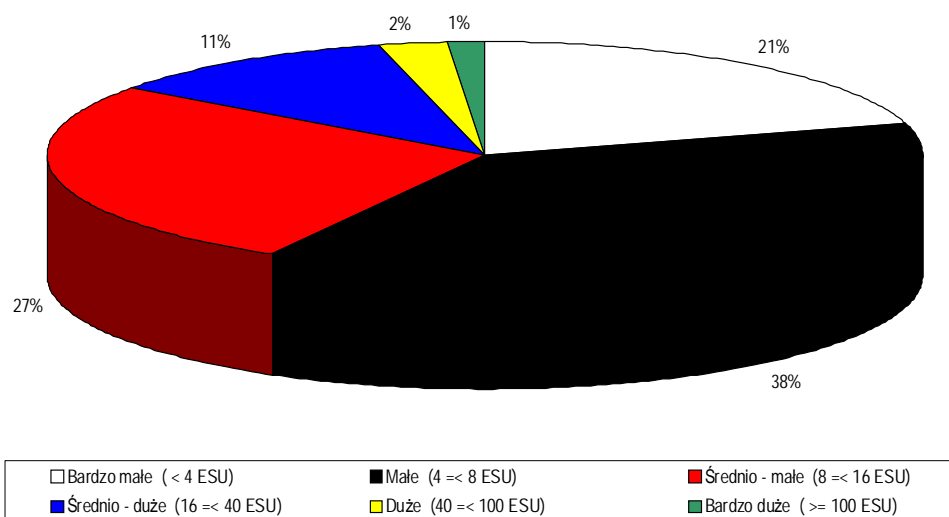
Interesująco przedstawia się rozkład pogłównia zwierząt wyrażonego w jednostkach przeliczeniowych zwierząt (LU), który wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw małych (bardzo małych, małych i średnio-małych) do 16 ESU nad dużymi w chowie zwierząt. W gospodarstwach tych skoncentrowane jest 87% ogólnego pogłównia inwentarza żywego przeliczonego na jednostkę LU (patrz: Wykres 26).

Wykres 26 Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas wielkości ekonomicznej

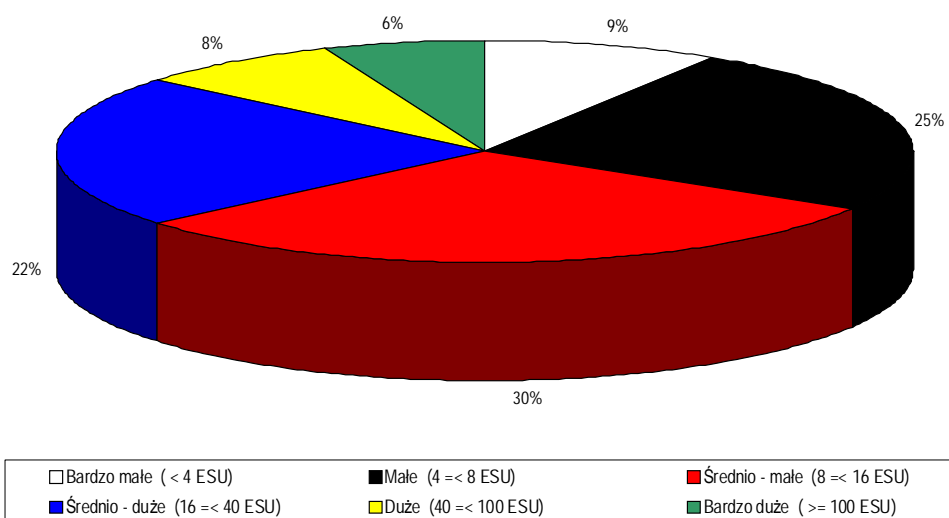
W przypadku rozkładu nakładów pracy określonych w AWU wiodącą rolę odgrywają gospodarstwa bardzo małe, małe i średnio-małe (do 16 ESU), które skupiają 86% ogółu nakładów. Gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU) wykazują się najniższymi nakładami pracy określonymi w AWU, wskazuje to na wysoką wydajność pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 27).

Wykres 27 Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas wielkości ekonomicznej

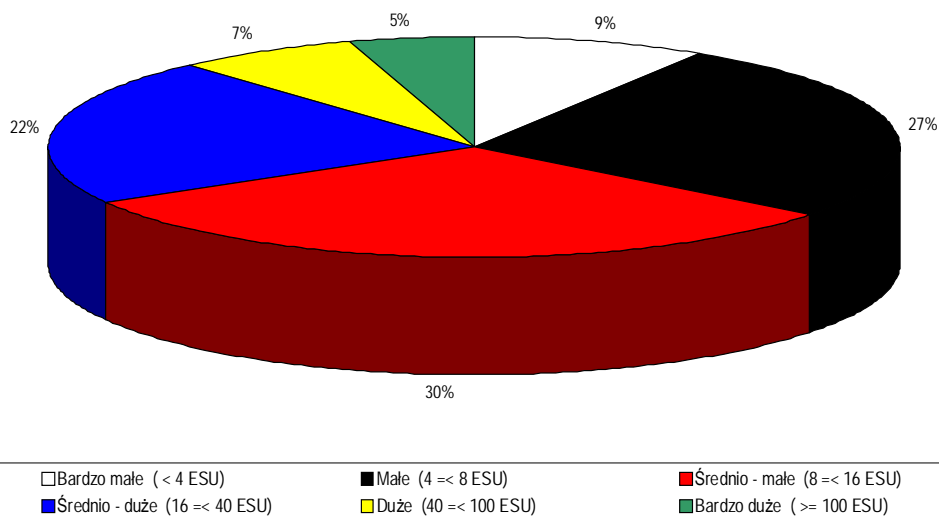
Największy udział w wartości wytworzonej standardowej nadwyżki bezpośredniej (SNB) mają gospodarstwa średnio - małe (od 8 do 16 ESU), który wynosi 30%. Interesujące jest to, że gospodarstwa bardzo duże, których udział w ogólnej liczbie gospodarstw jest znikomy i wynosi 0,4% wytwarzają 6% SNB (patrz: Wykres 24 i Wykres 28).

Wykres 28 Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej

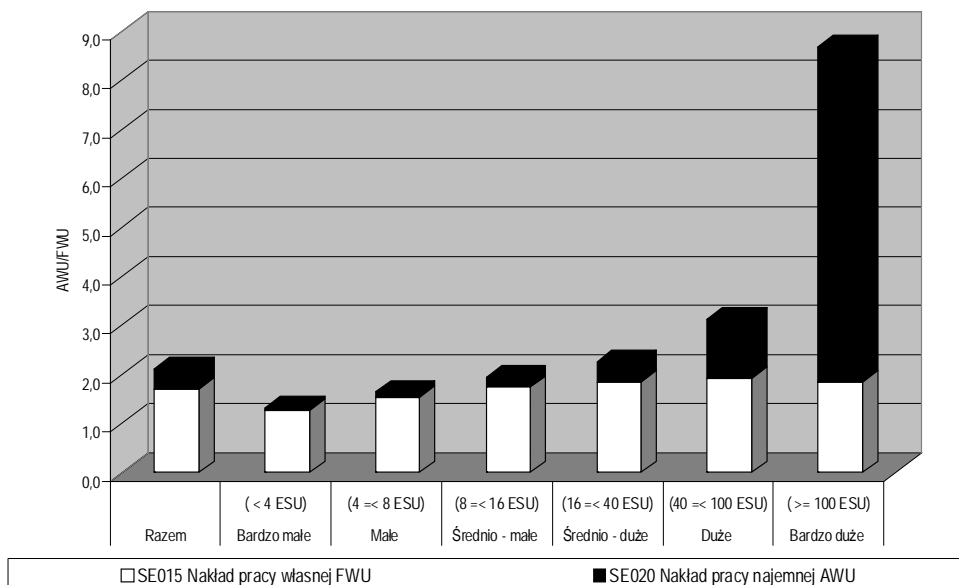
Rozkład wartości dodanej netto (WDN) jest analogiczny do rozkładu SNB. Podobnie jak w przypadku SNB największy udział w wytworzeniu WDN mają gospodarstwa średnio-małe (od 8 do 16 ESU), które wypracowują 30% ogólnej wartości dodanej netto (patrz: Wykres 29).

Wykres 29 Rozkład wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

Poziom nakładów pracy rośnie wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Wykorzystanie własnej siły roboczej we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw jest na zbliżonym poziomie. Prawie wszystkie gospodarstwa (oprócz bardzo dużych, powyżej 100 ESU) opierają się głównie na własnej sile roboczej. W gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) przewaga pracy najemnej nad własną jest kilkukrotna (patrz: Wykres 30).

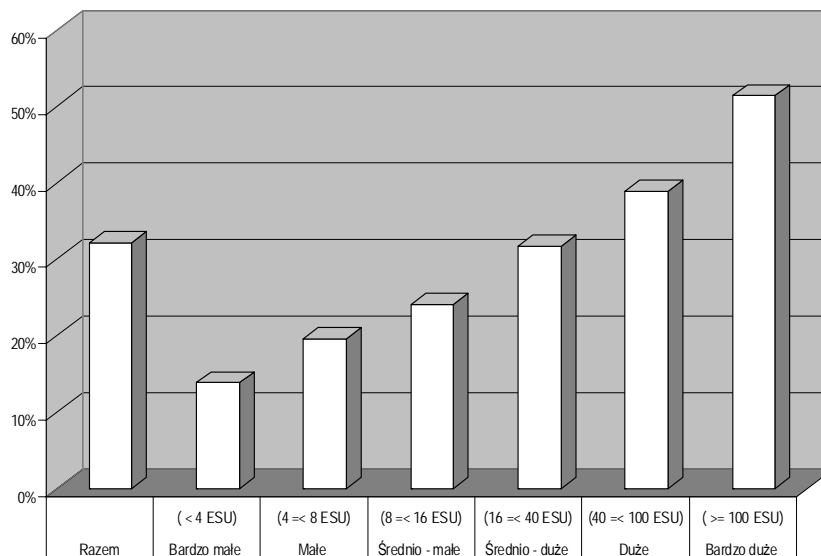
Wykres 30 Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas wielkości ekonomicznej

Zasadniczo w strukturze użytków rolnych będących w użytkowaniu gospodarstw, dominują grunty własne. Udział dzierżawy, wynosi przeciętnie 32% ogółu powierzchni. Udział ten rośnie wraz ze zwiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstw: od ok. 14% w gospodarstwach

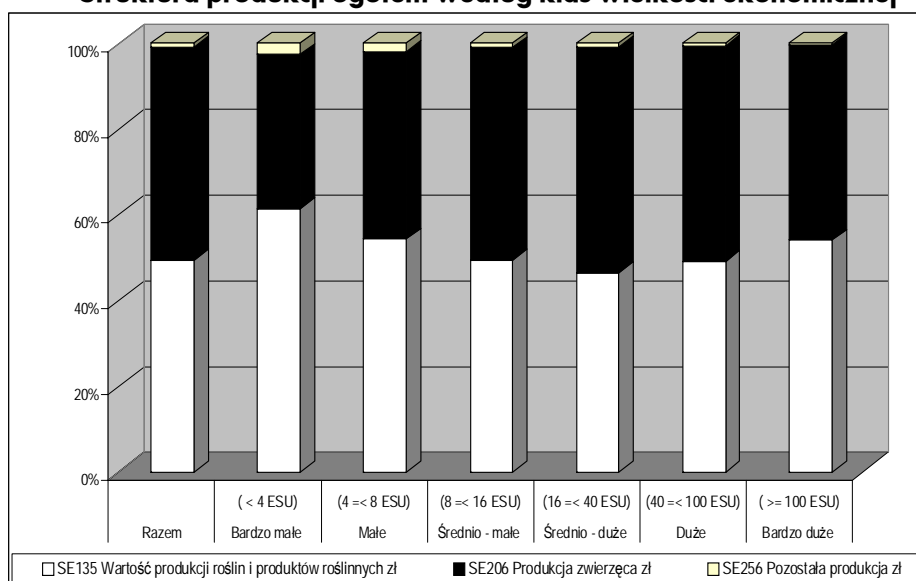
najmniejszych (poniżej 4 ESU) do ok. 39 % w gospodarstwach dużych (od 40 do 100 ESU). Nieco ponad 51% użytków rolnych dodzierżawiają tylko gospodarstwa największe (ponad 100ESU) (patrz: Wykres 31).

Wykres 31 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

Średnio dla Polski obie działalności: produkcja roślinna i zwierzęca mają zbliżony ok. 50% udział w produkcji ogółem. Pozostała produkcja nie ma istotnego wpływu na wartość wytworzonej produkcji ogółem. Udział poszczególnych działalności w strukturze produkcji nie wykazuje znaczących odchyień wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw. Największe odstępstwa od średniej wykazują gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU) w których produkcja roślinna stanowi 61%, produkcja zwierzęca około 36%, a produkcja pozostała około 3% (patrz: Wykres 32).

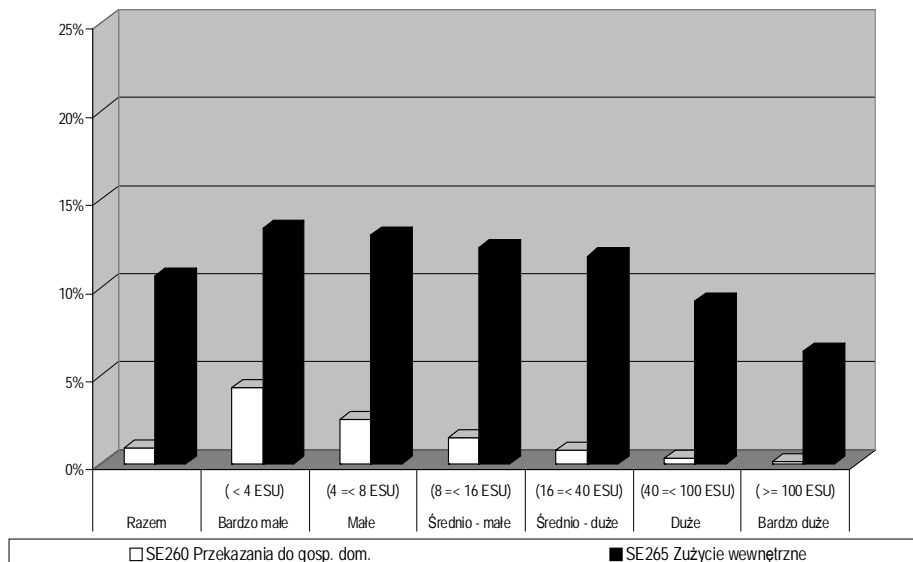
Wykres 32 **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazanych produktów i usług do gospodarstwa domowego zajmuje w strukturze coraz mniejszy udział. Zużycie wewnętrzne

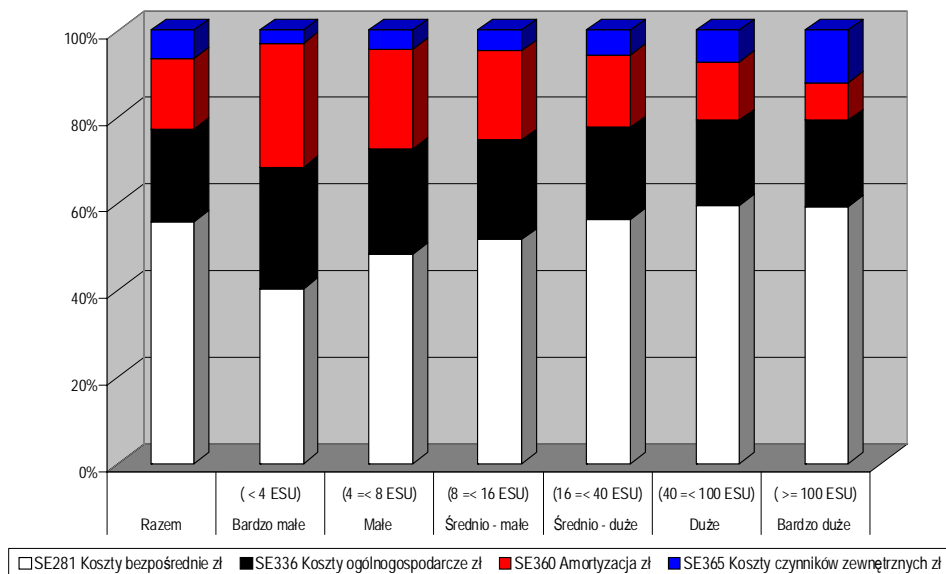
rośnie zdecydowanie od ok. 4 tys. zł (dla gospodarstw bardzo małych) do powyżej 97 tys. zł na gospodarstwo (dla gospodarstw bardzo dużych), ale w strukturze produkcji ma coraz mniejsze znaczenie (patrz: Wykres 33).

Wykres 33 **Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

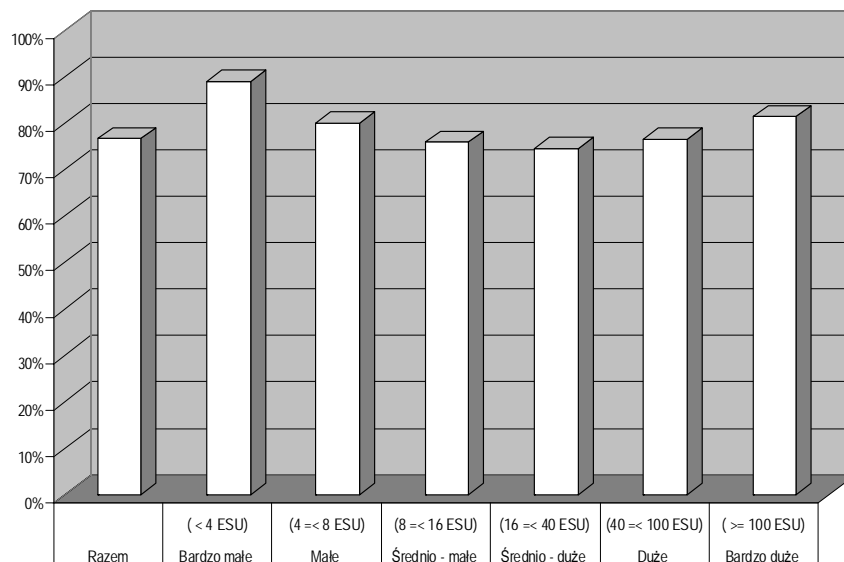
Zgodnie z oczekiwaniami, w strukturze kosztów ogółem koszty bezpośrednie rosną wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Jest to związane ze zmniejszającym się udziałem kosztów ogólnogospodarczych w miarę wzrostu skali gospodarowania. Podobnie jest z amortyzacją, której udział w kosztach maleje wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym umaszynowaniu małych gospodarstw – koszty utrzymania znacznej liczby, być może niewykorzystanych maszyn (czy w ogóle środków trwałych) zmniejszają dochód tych gospodarstw. Udział kosztów czynników zewnętrznych rośnie wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

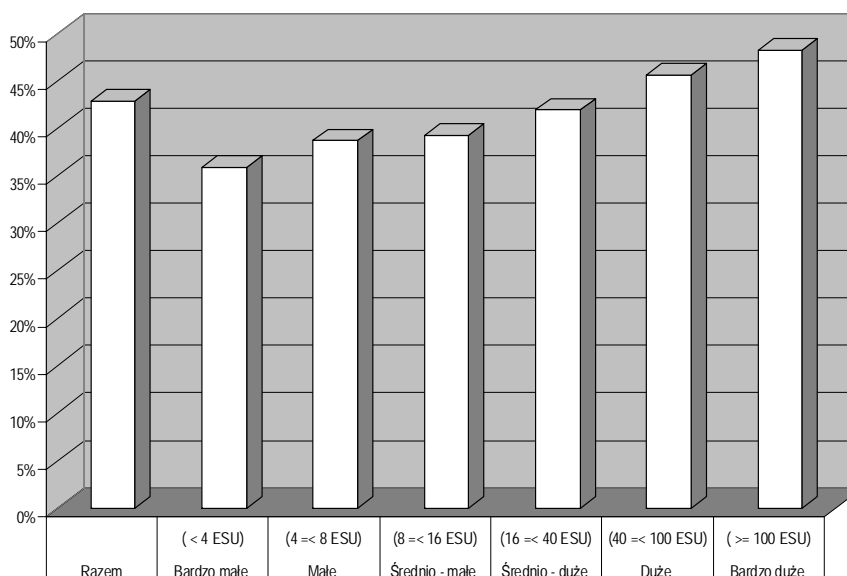
Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem oscyluje generalnie między 70 a 80%, jedynie w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU), przekracza granicę 80% i wynosi prawie 89% (patrz: Wykres 35).

Wykres 35 Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

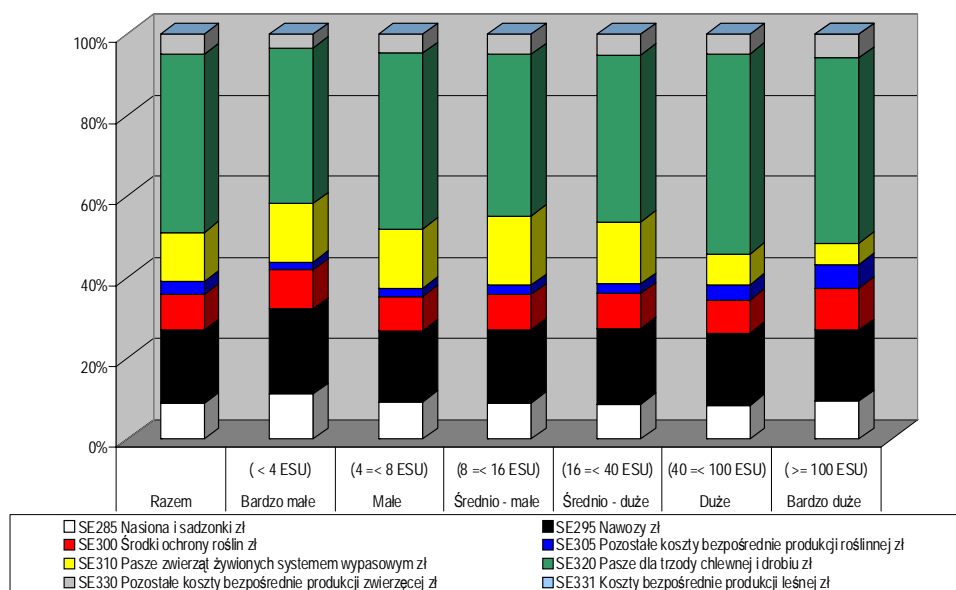
Koszty bezpośrednie wykazują tendencję rosnącą wraz ze zwiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstw. Poczynając od gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) gdzie koszty bezpośrednie wynoszą ok. 36% wartości produkcji ogółem, rosną w miarę zwiększania się skali produkcji, o kilka procent dla każdej z kolejnych klas wielkości ekonomicznej. Maksymalny poziom kosztów bezpośrednich ok. 48% wartości produkcji ogółem mają gospodarstwa bardzo duże (ponad 100 ESU) (patrz: Wykres 36).

Wykres 36 Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

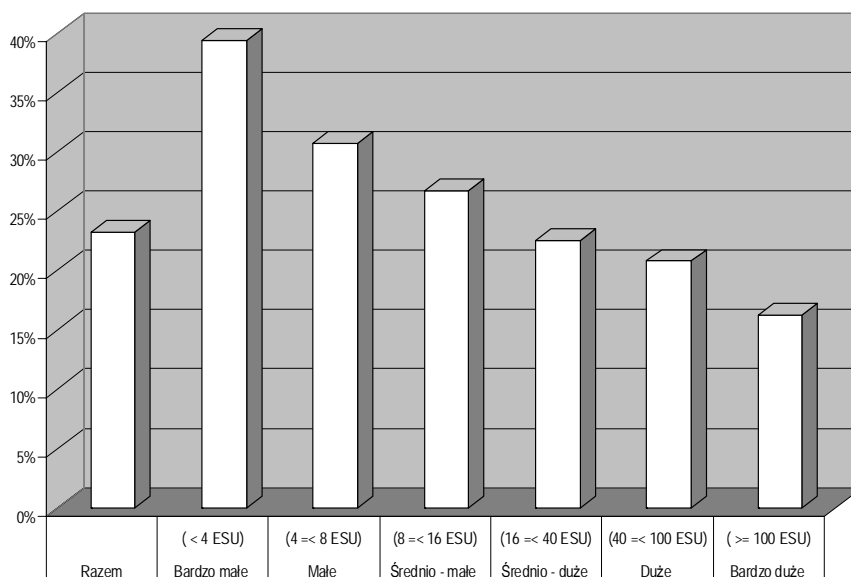
Najważniejszą pozycję w strukturze kosztów bezpośrednich, niezależnie od wielkości ekonomicznej gospodarstwa, stanowią koszty pasz dla trzody chlewnej i drobiu, które w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) wynoszą ponad 50%. Na kolejnym miejscu znalazły się koszty nawozów ze średnio 18% udziałem. Udział kosztów pasz zwierząt żywionych w systemie wypasowym, w strukturze kosztów bezpośrednich najwyższy jest w gospodarstwach średnio - małych (8 - 16 ESU), a najniższy w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU). Koszty środków ochrony roślin, znajdują się na podobnym poziomie dla wszystkich klas wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 37).

Wykres 37 **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

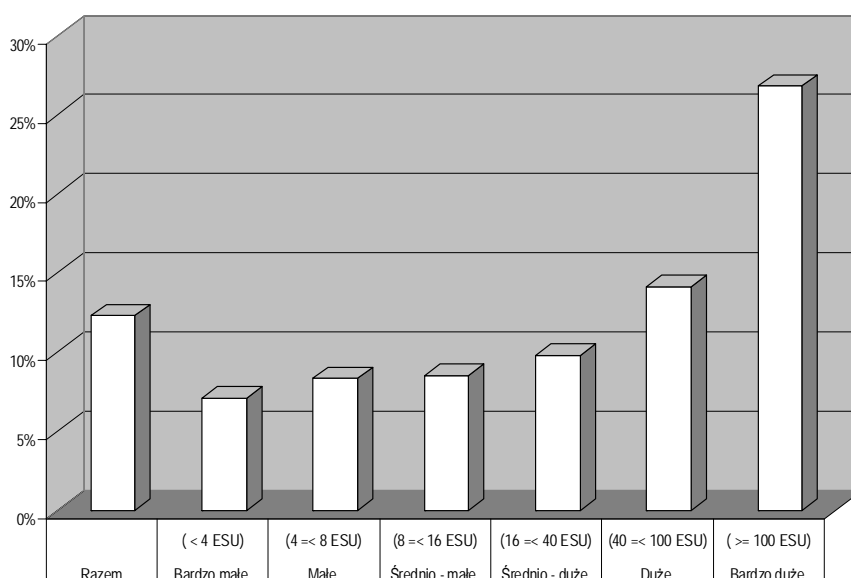
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazuje tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Amortyzacja stanowi prawie 40% wartości dodanej brutto w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) i jej udział w WDB spada do 16% w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU) (patrz: Wykres 38).

Wykres 38 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej**

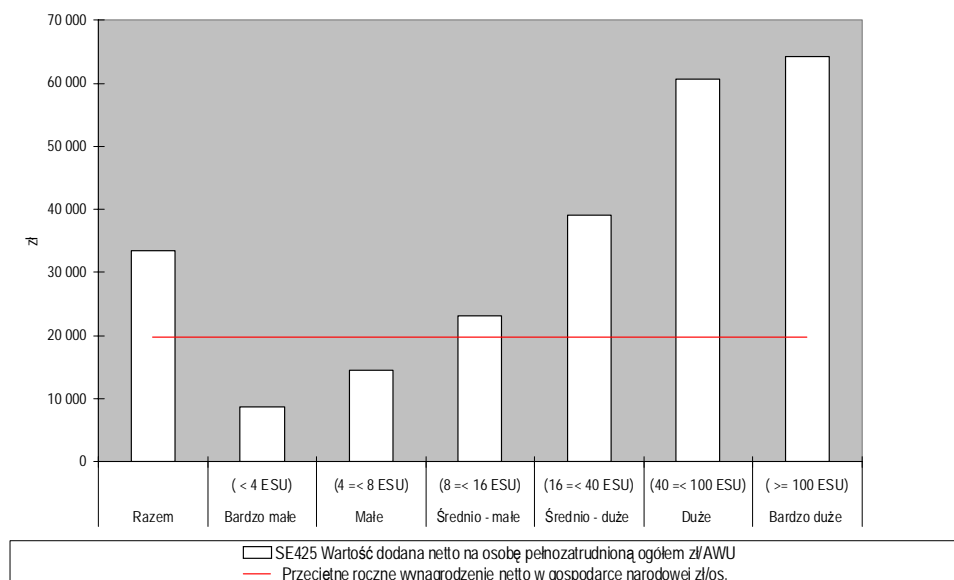
W analizie udziału kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU). Udział ten (ponad 25%) jest w ich przypadku około dwukrotnie większy niż ma to miejsce w pozostałych gospodarstwach. Potwierdza to fakt znacznie intensywniejszego wykorzystania czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej, ale również kredytów (koszty odsetek), w mniejszym stopniu dzierżawy, przez gospodarstwa największe. Są one więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników (patrz: Wykres 39).

Wykres 39 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

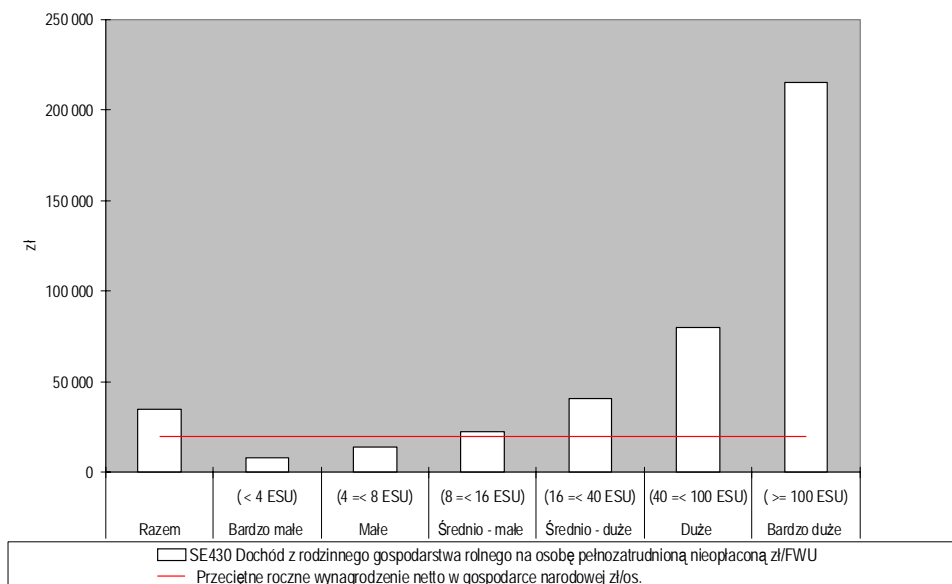
W skali całego kraju wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną wyraźnie przewyższa przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Występują jednak pod tym względem zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą jest w tym przypadku 8 ESU. Gospodarstwa o wielkości przekraczającej ten próg uzyskały wartość dodaną netto przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto (w gospodarstwach dużych i bardzo dużych nawet kilkakrotnie) podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 8 ESU osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU), gdzie wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła 43% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

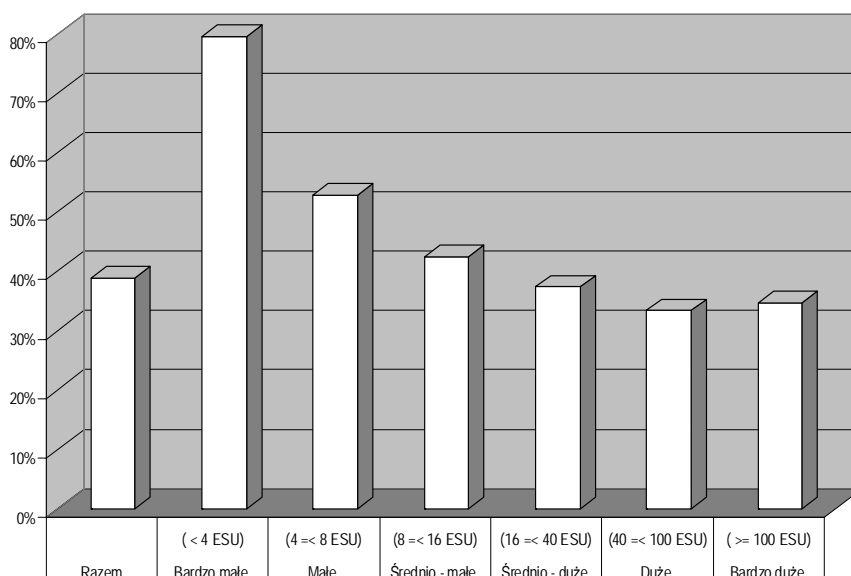
Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować analizując rozkład dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą. Tutaj również granicą jest 8 ESU, jednak skala dysproporcji jest zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU), gdzie dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo jest ponad dziesięciokrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 41).

Wykres 41 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego (około 80%) występuje w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU). Udział ten wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej spada osiągając poziom 33% w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU), aby w grupie gospodarstw największych (bardzo duże, powyżej 100 ESU) nieznacznie wzrosnąć do prawie 35% (patrz: Wykres 42).

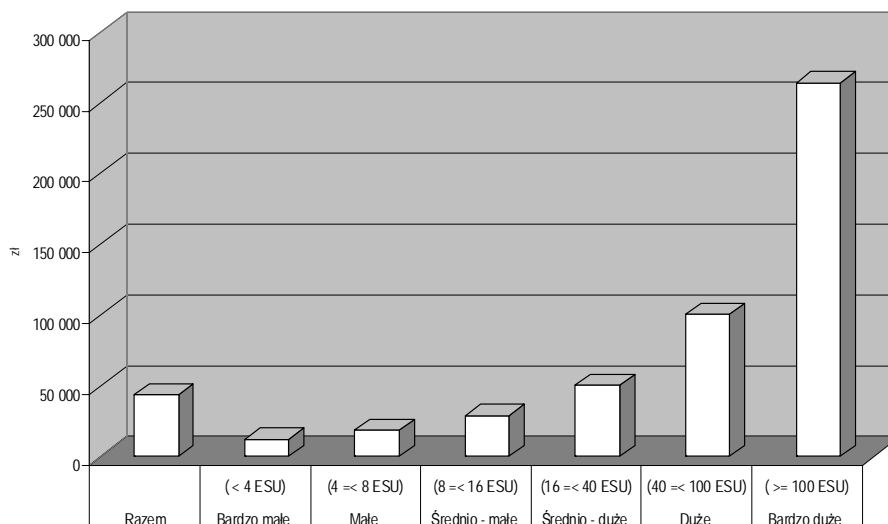
Wykres 42 Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

Przepływ gotówki (1) (Dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą wykazuje identyczną tendencję jak miało to miejsce w przypadku wartości dodanej netto na jednego pełnozatrudnionego oraz dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą – rośnie w miarę wzrostu wielkości

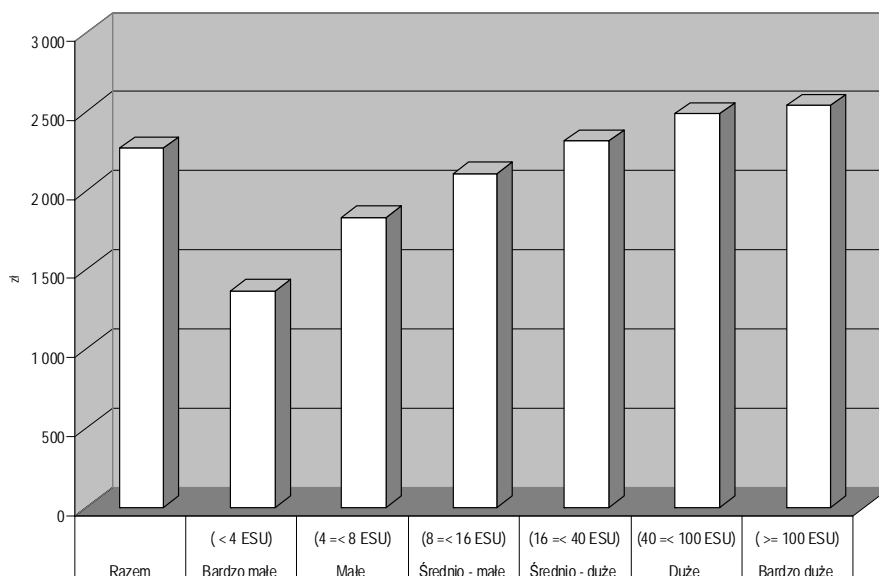
ekonomicznej gospodarstwa, osiągając prawie 263 tys. zł w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU), podczas gdy w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) jest to 12 tys. zł (patrz: Wykres 43).

Wykres 43 Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej

Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw. Wartość ta rośnie w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw i w przypadku gospodarstw dużych (powyżej 100 ESU) wynosi ok. 2,5 tys. zł/ha – dla porównania w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) jest to ok. 1,4 tys. zł/ha (patrz: Wykres 44).

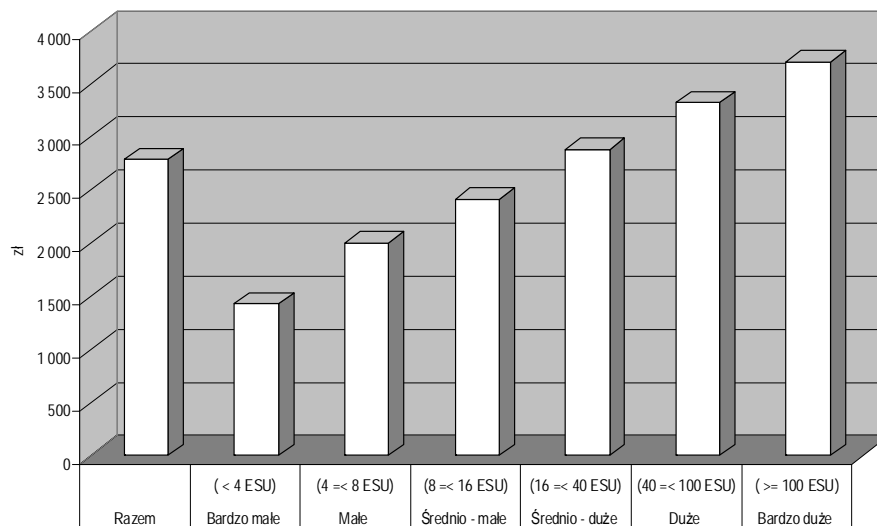
Wykres 44 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na jeden hektar własnych użytków rolnych powtarza się schemat zawarty na wykresie

poprzednim. W grupie gospodarstw dużych (powyżej 16 ESU) różnice między poszczególnymi klasami wielkości ekonomicznej w odniesieniu do tej kategorii są bardziej widoczne niż miało to miejsce w przypadku wartości dodanej netto przypadającej na jeden hektar ziemi użytkowanej (patrz: Wykres 44, Wykres 45).

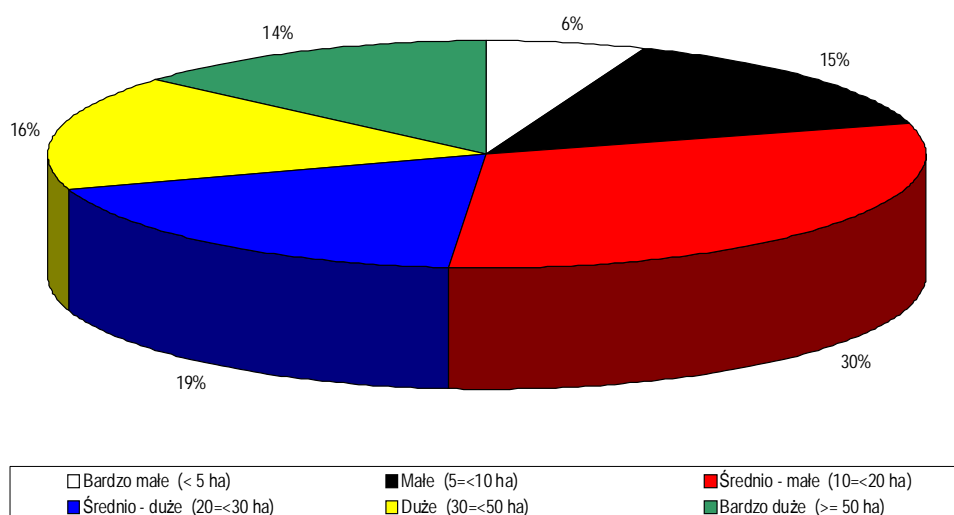
Wykres 45 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

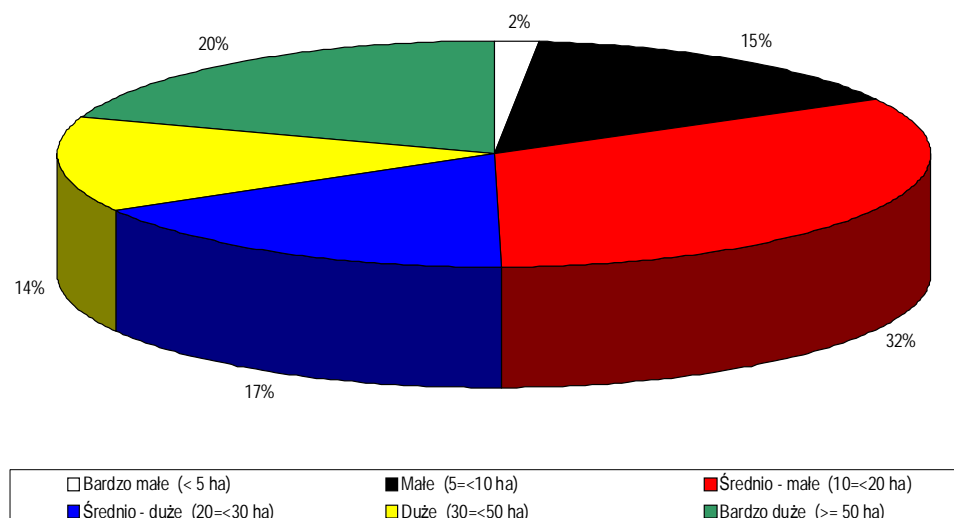
1.5. Analiza wyników standardowych według klas powierzchni użytków rolnych

W zbiorze gospodarstw pogrupowanych według klas obszarowych (patrz: Wykres 46) dominuje pod względem liczności grupa gospodarstw posiadająca od 10 do 20 ha użytków rolnych., jednocześnie grupa ta posiada w swoim użytkowaniu największą powierzchnię użytków rolnych (patrz: Wykres 47). Gospodarstwa najmniejsze (poniżej 5 ha) stanowiące liczebnie 6% próby, użytkują tylko 2% użytków rolnych. Natomiast grupa gospodarstw największych (powyżej 50 ha), której liczebność wynosi 14% próby, użytkuje 20% użytków rolnych.

Wykres 46 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

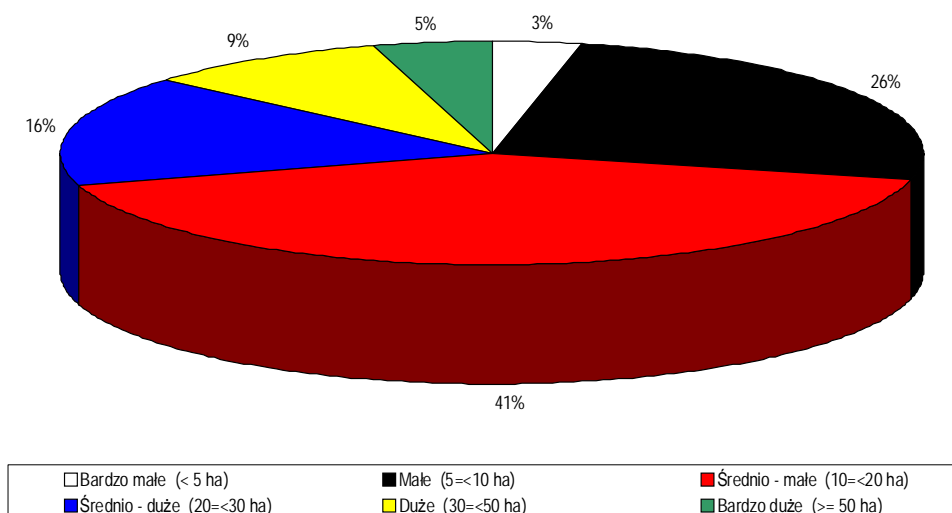

Wykres 47 Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

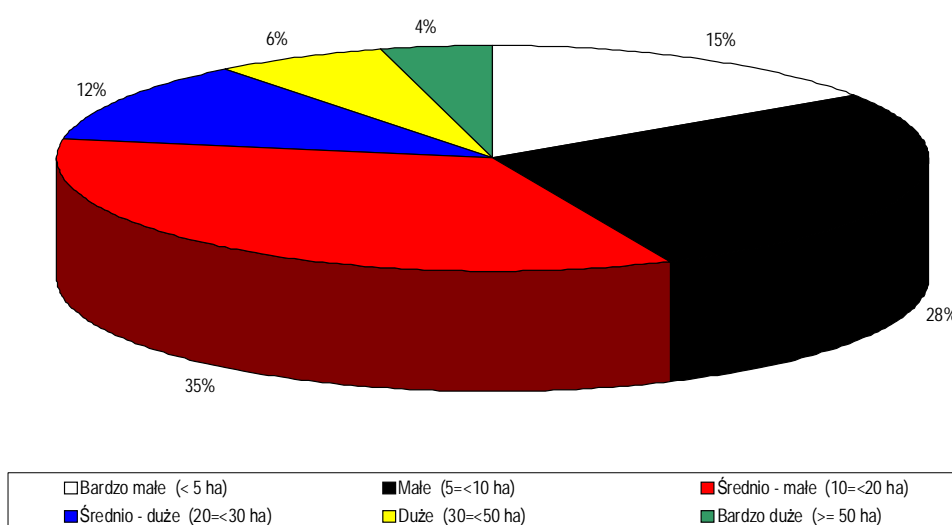
Większość zwierząt jest chowana w gospodarstwach o powierzchni od 10 do 20 ha. Interesujące jest to, że zbliżona liczba zwierząt (3% i 5% ogółu) przypada na zbiorowość gospodarstw bardzo małych (poniżej 5 ha) i największych (powyżej 50 ha) (patrz: Wykres 48).

Wykres 48 Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas powierzchni użytków rolnych

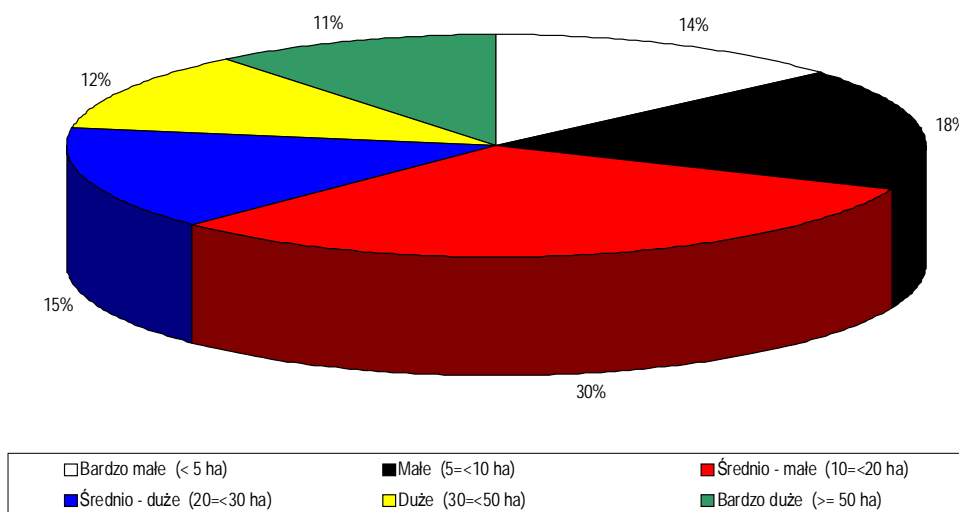
Rozkład zasobów pracy znowu wskazuje na dominację pod tym względem gospodarstw o powierzchni od 10 do 20 ha (patrz: Wykres 49). Ale ciekawe jest to, że gospodarstwa najmniejsze (poniżej 5 ha) angażują prawie czterokrotnie większą liczbę zatrudnionych w przeliczeniu na AWU, niż gospodarstwa największe (powyżej 50 ha) (patrz: Wykres 49).

Wykres 49 Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas powierzchni użytków rolnych

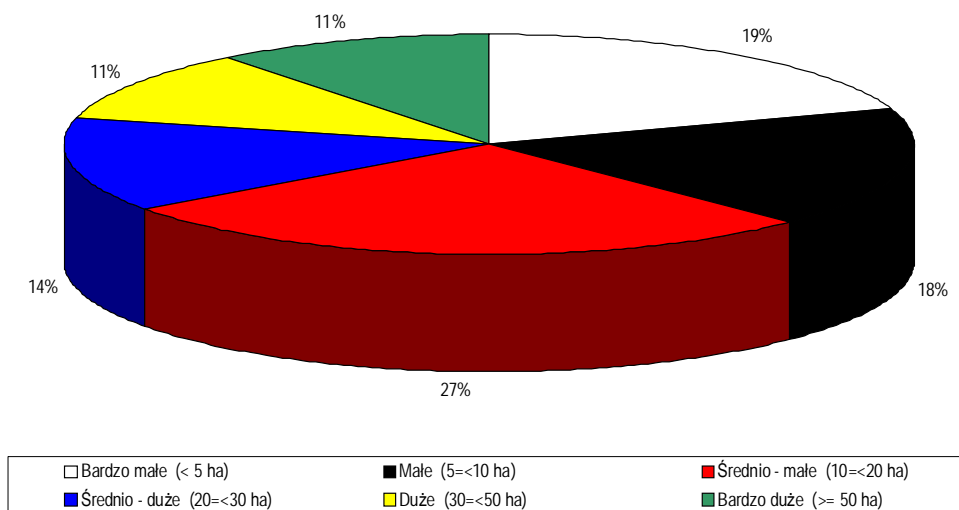
Największy wkład w wytworzenie SNB mają gospodarstwa o powierzchni od 10 do 20 ha (patrz: Wykres 50). Gospodarstwa najmniejsze (poniżej 5 ha), których liczebność stanowi tylko 6% próby, wytwarzają aż 14% ogólnej wartości SNB (patrz: Wykres 46).

Wykres 50 Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas powierzchni użytków rolnych

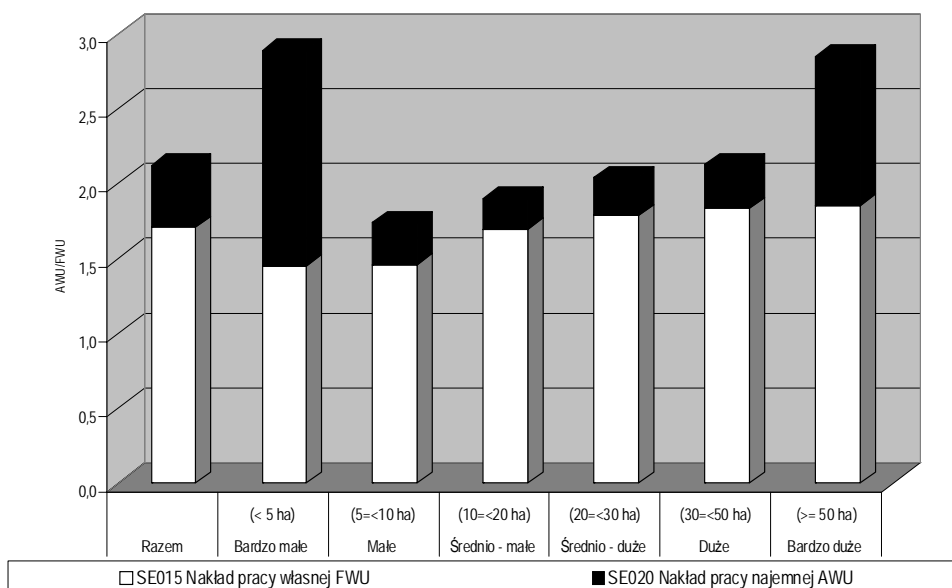
Wykres 51 przedstawia rozkład WDN. W wytwarzaniu wartości dodanej netto dominują gospodarstwa o powierzchni od 10 do 20 ha. Na drugim miejscu są gospodarstwa o powierzchni poniżej 5 ha, które szczególnie zwracają uwagę tym, że przy użytkowaniu niewielkiej powierzchni (2% użytków rolnych) wypracowują aż 19% WDN.

Wykres 51 Rozkład wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych

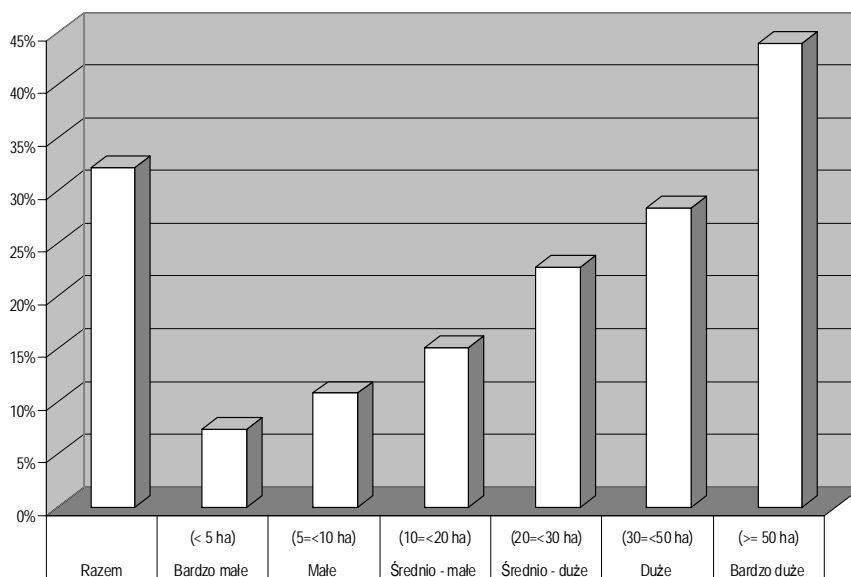
Struktura zasobów pracy (stosunek pracy własnej do obcej) dostarcza interesujących spostrzeżeń (patrz: Wykres 52): największy udział pracy obcej występuje w gospodarstwach o powierzchni mniejszej niż 5 ha. Wy tłumaczeniem tego zjawiska jest duży udział wśród nich gospodarstw ogrodniczych, które bazują na pracy najemnej. Wysoki udział pracy najemnej możemy też zaobserwować wśród gospodarstw największych (powyżej 50 ha). W pozostałych gospodarstwach udział pracy najemnej w zasobach pracy ogółem jest na zbliżonym poziomie.

Wykres 52 Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas powierzchni użytków rolnych

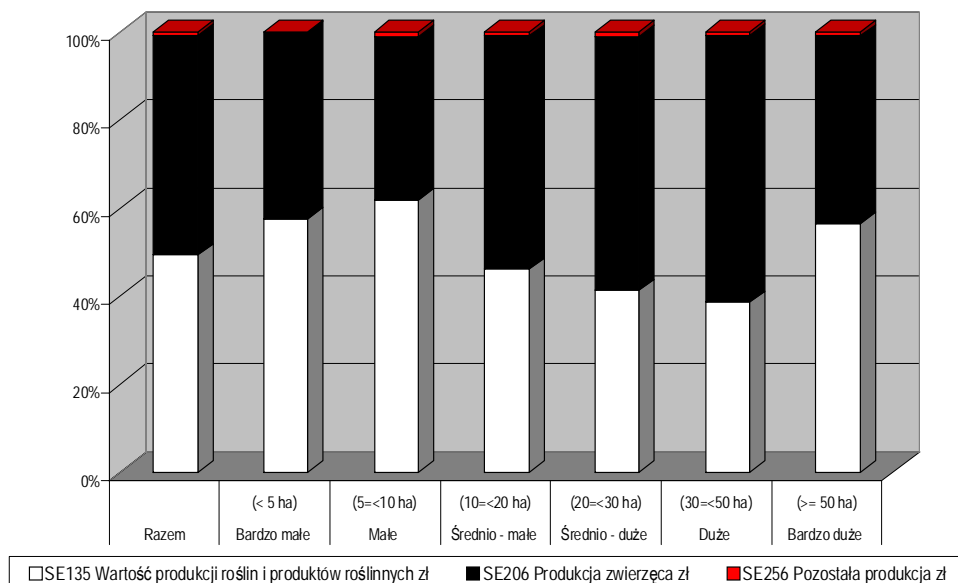
Analiza wykresu udziału dodzierżawionych użytków rolnych pokazuje, że wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw, proporcjonalnie wzrasta udział ziemi dodzierżawionej w powierzchni ziemi użytkowanej. Największe obszary gospodarstw w dużej mierze bazują na obcych środkach trwałych (patrz: Wykres 53).

Wykres 53 Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

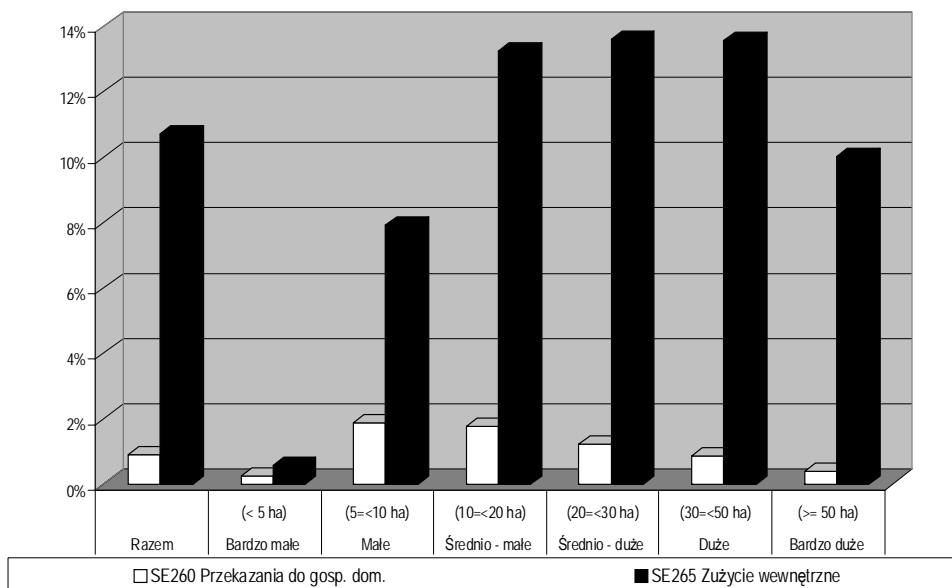
Analiza Wykres 54 wykazuje, że w gospodarstwach małych (do 10 ha) jak i w gospodarstwach największych (powyżej 50 ha) struktura produkcji jest podobna z niewielką przewagą produkcji roślinnej. W pozostałych gospodarstwach produkcja roślinna stanowi około 40% całości produkcji. We wszystkich gospodarstwach pozostała produkcja ma znaczenie marginalne (patrz: Wykres 49).

Wykres 54 **Struktura produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

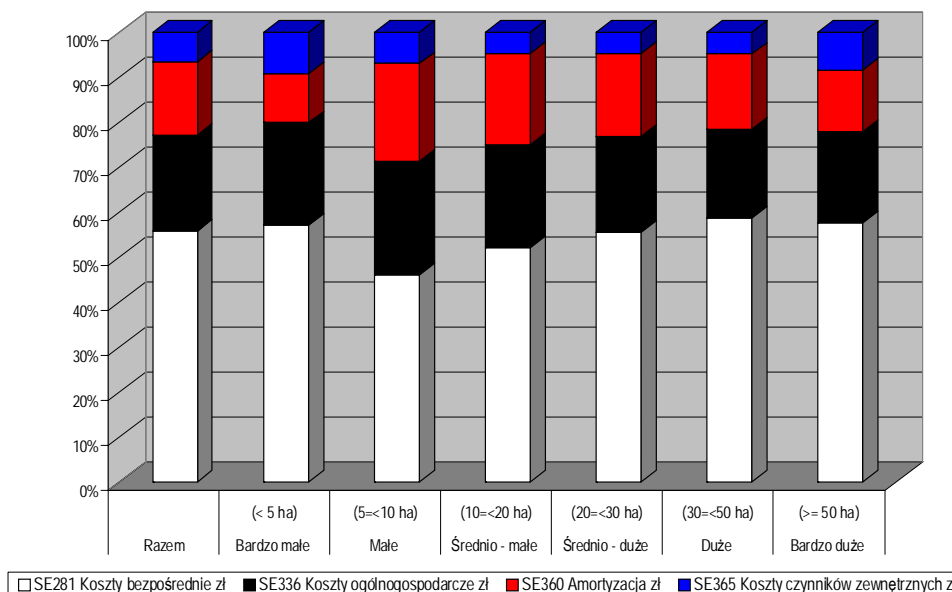
Interesujących wniosków dostarcza także analiza udziału przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w wartości produkcji ogółem (patrz: Wykres 55). Udział przekazania maleje wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw (wyjątek, niski poziom przekazania w gospodarstwach o powierzchni poniżej 5 ha, wynikający z dużego udziału gospodarstw ogrodniczych oraz trzodowych i drobiarskich wyspecjalizowanych i nastawionych na sprzedaż). Wy tłumaczenia tej sytuacji są co najmniej dwa: wraz ze wzrostem powierzchni rośnie produkcja ogółem na gospodarstwo, a możliwości konsumpcji rodziny rolniczej niezależnie od powierzchni gospodarstwa są na podobnym poziomie oraz wraz ze wzrostem powierzchni następuje specjalizacja produkcji, a funkcję samozaopatrzenia w roślinne produkty żywnościowe przejmuje wyłączony z powierzchni produkcyjnej ogródek przydomowy. Analiza zużycia wewnętrznego pokazuje, że zdecydowanie najmniej produktów własnych w działalności operacyjnej wykorzystują gospodarstwa najmniejsze. Wynika to z faktu, że gospodarstwa te (najczęściej ogrodnicze oraz drobiarskie i trzodowe) korzystają z obcych środków do produkcji: nasion, sadzonek i pasz treściwych. W gospodarstwach o powierzchni od 10 do 50 ha, zużycie wewnętrzne kształtuje się na zbliżonym poziomie. Obrót wewnętrzny jest mniejszy w gospodarstwach największych (powyżej 50 ha) i w gospodarstwach obszarowo małych (od 5 do 10 ha), gdzie wynosi odpowiednio ok. 10% i ok.8% wartości produkcji ogółem.

Wykres 55 **Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

Analizując strukturę kosztów ogółem można zauważyć, że pod tym względem wyróżniają się gospodarstwa o powierzchni poniżej 5 ha (patrz: Wykres 56). Występuje tam najmniejszy udział amortyzacji oraz największy udział kosztów czynników zewnętrznych (w których dominuje opłata pracy najemnej). Natomiast w gospodarstwach małych i średnio małych (od 5 do 20 ha) obserwujemy największy udział amortyzacji w kosztach ogółem.

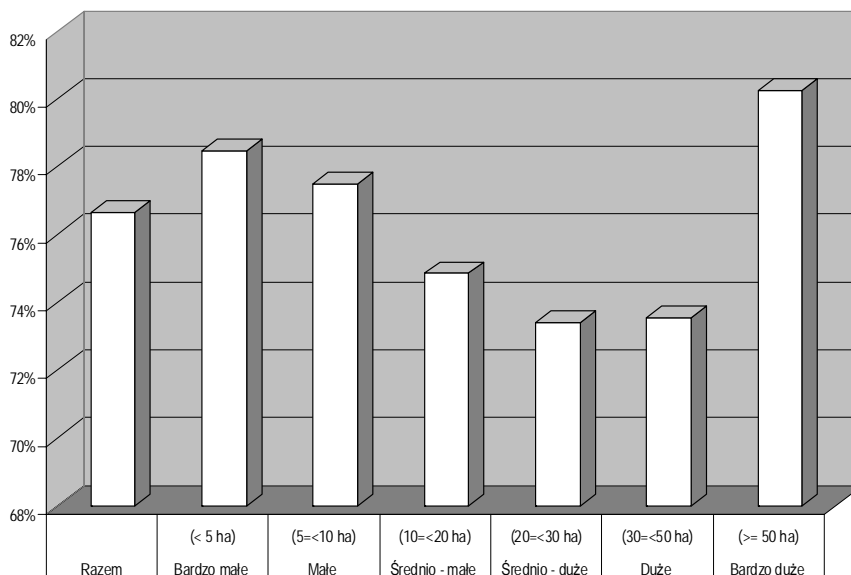
Wykres 56 **Struktura kosztów ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem (produktywność kosztów) wykazuje wyraźną tendencję spadkową (a więc wzrost produktywności) wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw, ale tylko do 30 ha (patrz: Wykres 57). W gospodarstwach dużych (o powierzchni od 30 do 50 ha) koszty te nieznacznie wzrastają, aby w gospodarstwach obszarowo największych, osiągnąć poziom ok. 80% wartości produkcji ogółem. Na wysokość kosztów

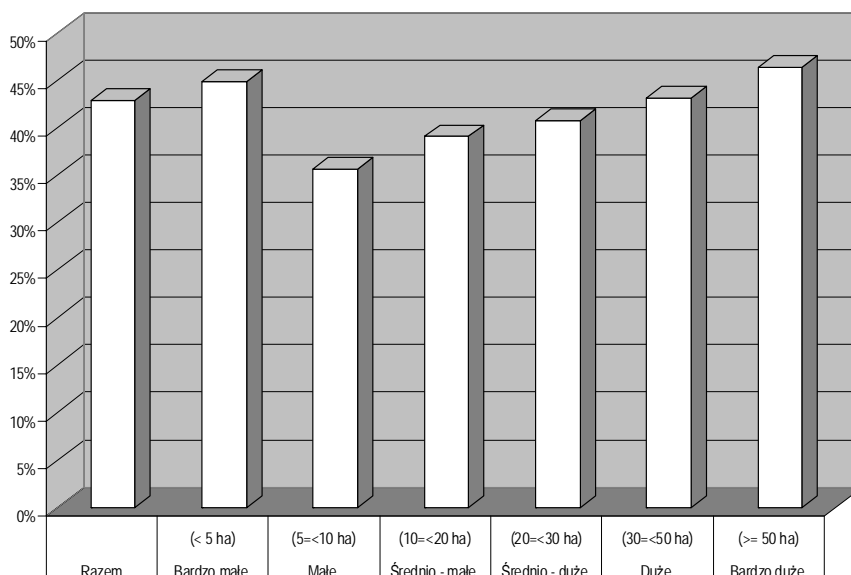
ogółem w tej grupie gospodarstw mają wpływ wysokie koszty czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej (patrz: Wykres 57 oraz Wykres 61).

Wykres 57 **Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

Najwyższy udział kosztów bezpośrednich występuje w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 50 ha) i wynosi około 46%. Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem obniża się wraz ze spadkiem powierzchni użytków rolnych. Wyjątek stanowią gospodarstwa bardzo małe (poniżej 5 ha) w których udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem jest porównywalny z gospodarstwami największymi i wynosi prawie 45%. Związane jest to z charakterem produkcji w tych gospodarstwach (najczęściej są to gospodarstwa ogrodnicze, które kupują drogie nasiona i środki ochrony roślin, oraz gospodarstwa drobiarskie i trzodowe, które wykorzystują pasze z zakupu) (patrz: Wykres 58).

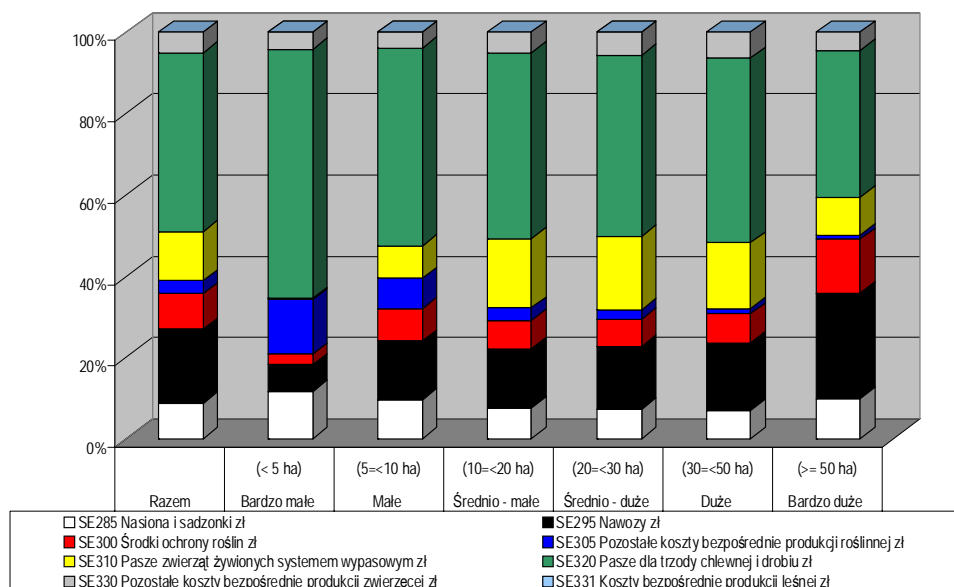
Wykres 58 **Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

Analiza struktury kosztów bezpośrednich (patrz: Wykres 59) potwierdza wszystkie dotychczasowe obserwacje:

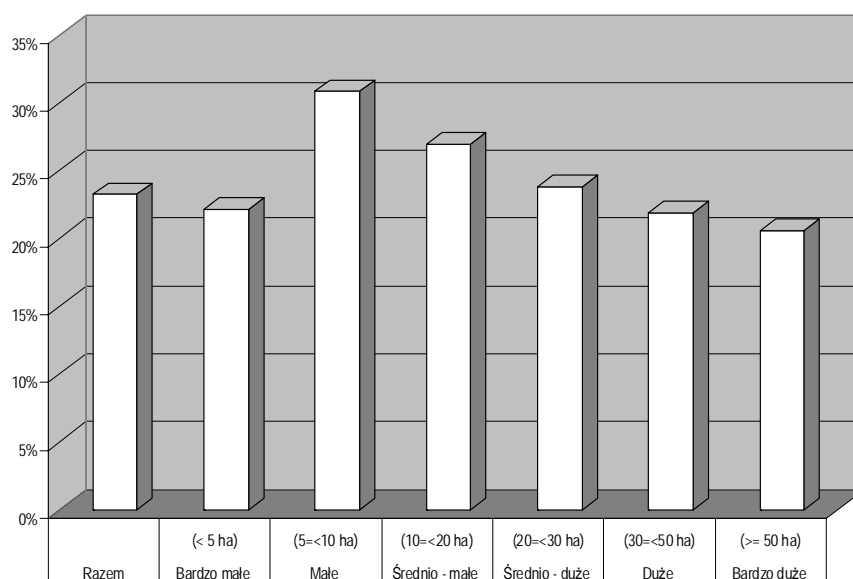
- duży udział kosztu pasz dla trzody i drobiu w gospodarstwach o powierzchni poniżej 5 ha
- stosunkowo niski udział kosztu pasz w gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha;
- wysoki udział kosztu nawozów i środków ochrony roślin w gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha;

Wykres 59 **Struktura kosztów bezpośrednich według klas powierzchni użytków rolnych**

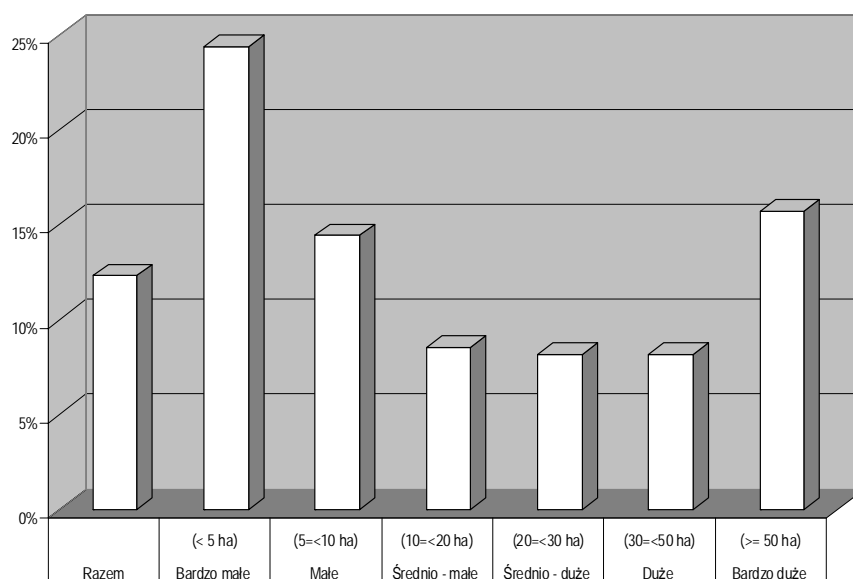
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto w gospodarstwach o powierzchni powyżej 5 ha maleje liniowo (patrz: Wykres 60). Największy udział amortyzacji w wartości dodanej brutto występuje w gospodarstwach małych i średnio małych a wynika to z faktu, że gospodarstwa te posiadają za dużo środków trwałych w stosunku do potrzeb. Wyjątek stanowią gospodarstwa bardzo małe, które najczęściej są gospodarstwami specjalistycznymi posiadającymi tylko niezbędnie potrzebny, dla prawidłowego przebiegu procesu produkcyjnego, park maszynowy.

Wykres 60 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas powierzchni użytków rolnych**

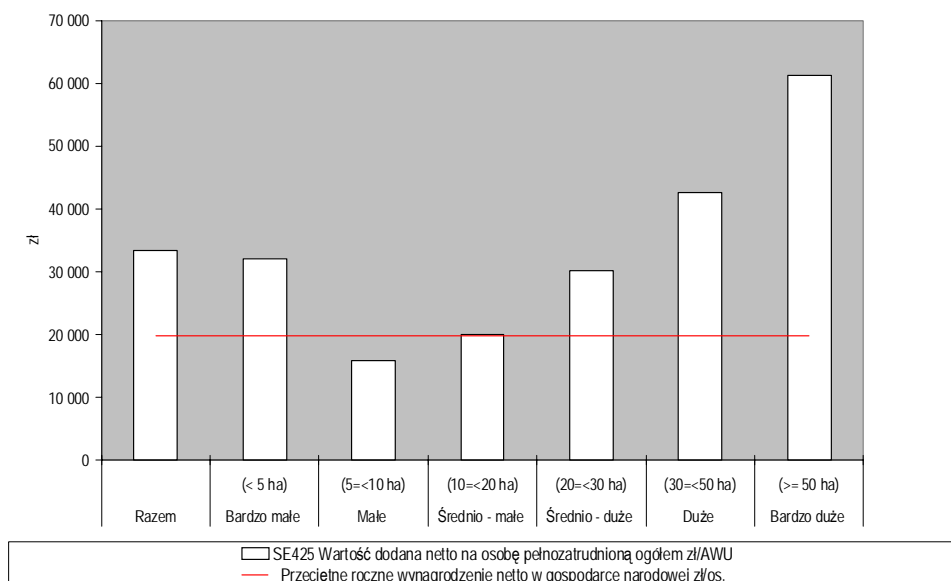
Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto w gospodarstwach o powierzchni od 10 do 50 ha jest na zbliżonym poziomie (patrz: Wykres 61). W gospodarstwach o powierzchni od 5 do 10 ha i powyżej 50 ha jest on zdecydowanie wyższy i wynosi około 15% wartości dodanej netto. Najwyższy zaś udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto występuje w gospodarstwach najmniejszych i wynosi on ponad 24%. Wynika to z faktu, że gospodarstwa te ponoszą wysokie koszty pracy najemnej w związku z charakterem prowadzonej przez nie produkcji. Są to najczęściej gospodarstwa ogrodnicze, drobiarskie bądź trzodowe, w których nakłady pracy są bardzo wysokie.

Wykres 61 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych**

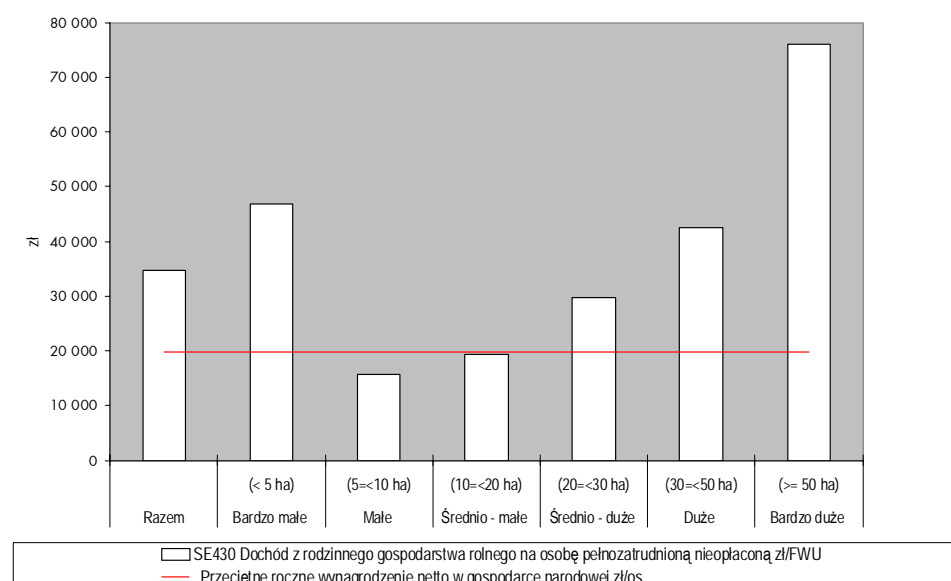

Analizując WDN oraz DzRGR w odniesieniu do odpowiednich zasobów pracy (jednocześnie porównując do przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej) możemy zaobserwować, że tylko gospodarstwa małe o wielkości od 5 do 10 ha nie osiągają poziomu dochodu parytetowego (patrz: Wykres 62 oraz Wykres 63). Nie należy jednak zapominać, skąd bierze się ten dochód. Szczególnie widoczne jest to w grupie gospodarstw o powierzchni powyżej 50 ha. Otóż decydują o tym dopłaty - to bardzo symptomatyczny efekt członkostwa Polski w UE (patrz: Wykres 64).

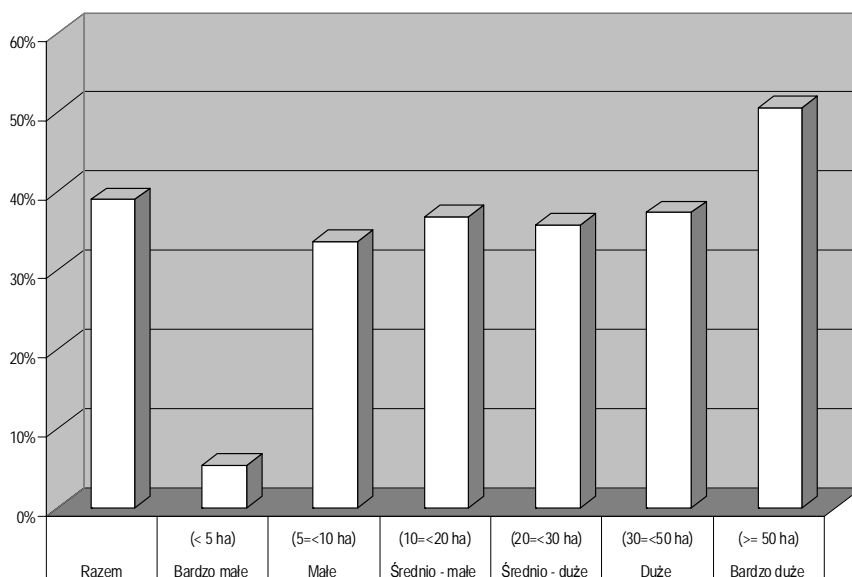
Wykres 62 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych

Wykres 63 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych

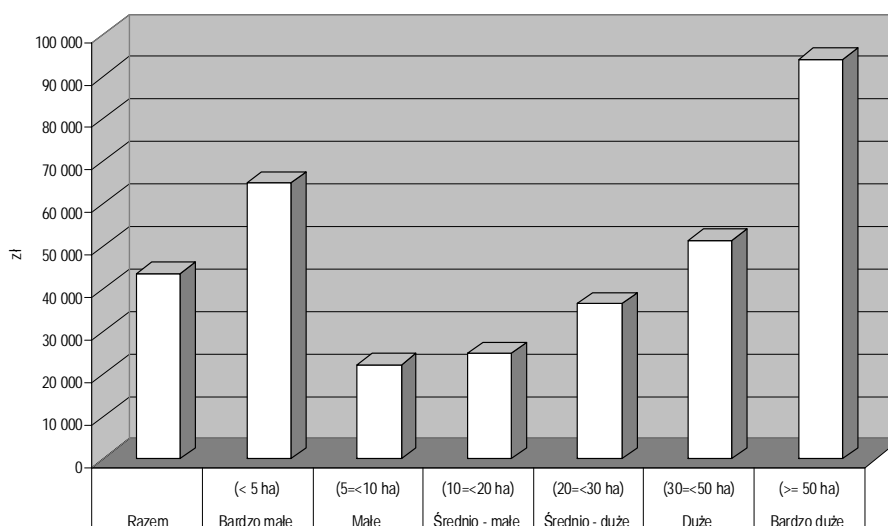

Wykres 64 **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas powierzchni użytków rolnych**

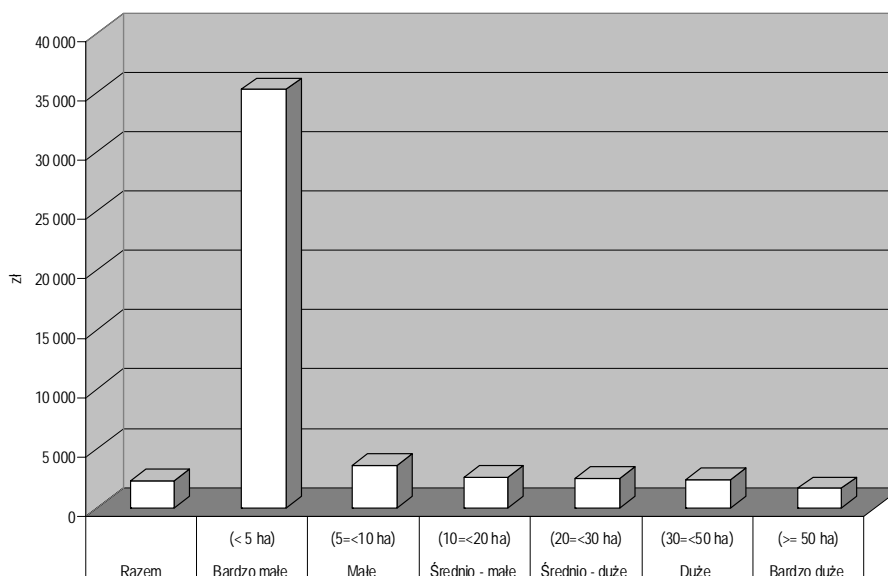
Przepływ gotówki (1) dochodu pieniężnego brutto rośnie wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych. Im większe obszarowo gospodarstwo tym większy przepływ gotówki. Wyjątkiem są tu gospodarstwa najmniejsze, w których przepływ gotówki jest bardzo wysoki i wynosi prawie 65 tys. zł na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą. Wynika to z faktu, że gospodarstwa te są gospodarstwami specjalistycznymi (ogrodnicze, drobiarskie, trzodowe) (patrz: Wykres 65).

Wykres 65 **Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas powierzchni użytków rolnych**

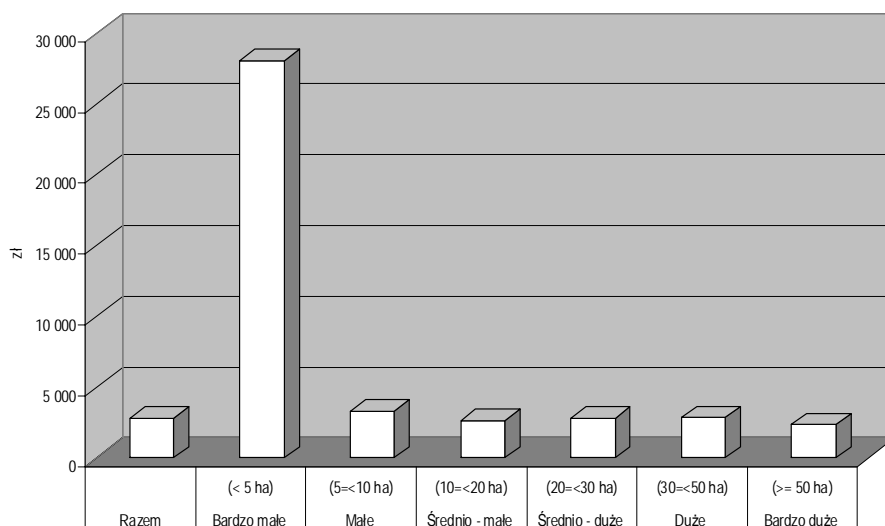

W analizie wartości dodanej netto oraz dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni użytków rolnych (odpowiednio użytkowanych i własnych) wyróżniają się zdecydowanie gospodarstwa najmniejsze (poniżej 5 ha). Gospodarstwa te osiągają kilkunastokrotnie lepsze wyniki ekonomiczne w przeliczeniu na jednostkę ziemi użytkowanej, niż gospodarstwa pozostałe (patrz: Wykres 66 oraz Wykres 67).

Wykres 66 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

Wykres 67 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

1.6. Podsumowanie

Przeprowadzona uproszczona analiza graficzna wybranych parametrów dotyczących wyników gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w 2006 r., wskazuje na występowanie dużego zróżnicowania pomiędzy grupami tworzonymi według zastosowanych trzech kryteriów grupowania.

Analiza ukazała ponadto istnienie bardzo wyraźnych różnic pomiędzy wynikami obliczonymi dla gospodarstwa średniego i wynikami określonej grupy gospodarstw rolnych, utworzonej według użytych kryteriów grupowania. Znacząco różne wyniki średniego gospodarstwa od wyników poszczególnych grup gospodarstw, nakazują konieczność śledzenia i analizy sytuacji ekonomicznej różnych grup gospodarstw. Wnioski wyprowadzane tylko na podstawie wyników średnich z całego zbioru gospodarstw nie są adekwatne dla znaczącego segmentu gospodarstw rolnych należących do pola obserwacji Polskiego FADN.

Ukazane zróżnicowanie wyników poszczególnych grup gospodarstw, potwierdza zasadność wykorzystywania danych FADN dla oceny i do kreowania Wspólnej Polityki Rolnej.

1.7. Wnioski

1. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie użytych 3 kryteriów grupowania, uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich (28 541 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU (2 537 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości obszarowej do 5 ha użytków rolnych (35 221 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa typu uprawy polowe (1 584 zł), gospodarstwa od 2 ESU do 4 ESU (1 367 zł) i gospodarstwa posiadające powyżej 50 ha użytków rolnych (1 619 zł).
2. Spośród analizowanych rozkładów grup gospodarstw ustalonych na podstawie trzech różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rodzinnego (w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą) uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich (61 473 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100 i więcej ESU (215 197 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości obszarowej 50 i więcej ha (76 088 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa mieszane (25 003 zł), gospodarstwa od 2 ESU do 4 ESU (8 046 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości obszarowej 5 - 10 ha (15 666 zł).
3. Zaobserwowane różnice w parametrach wynikowych analizowanych grup gospodarstw rolnych nakazują konieczność przeprowadzania pogłębionych analiz statystycznych w badaniach strukturalnych gospodarstw rolnych.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB